

MALMÖ HÖGSKOLA
FAKULTETEN FÖR
HÄLSA OCH SAMHÄLLE

”... ATT KUNNA STUDSA IN NÄR DET HÄNDER NÅGONTING...”

KURATORERS ARBETE MED OCH
SAMVERKAN KRING ELEVER MED ADHD

ERIKA AVERFALK
ANNA BEHM

“... BEING ABLE TO POP IN WHEN SOMETHING HAPPENS...”

SCHOOL COUNSELORS' WORK AND COLLABORATION WITH STUDENTS WITH ADHD

**ERIKA AVERFALK
ANNA BEHM**

Averfalk, E & Behm, A. “... being able to pop in when something happens...” School counsellors' work and collaboration with students with ADHD. *Degree project in social work 15 academic points*. Malmö University: Faculty of health and society, Department of social work, 2015.

The purpose of this essay is to study seven different school counsellors' way of working and collaborating with students with an ADHD diagnosis. The informants we met come from different high schools in southern Sweden. The study is based on a qualitative approach and the primary knowledge was established through semi-structured interviews. The secondary knowledge is accounted for the form of previous research and theories. The collected material has been analysed based on important concepts about interaction theory, as well as the concept of discretion based on Lipsky's theory of street-level bureaucracy. Our results show that there is not a consistent way to work with students who have ADHD. Furthermore, the results show that collaboration is desirable but difficult to achieve with these students. The counsellors' working methods and use of discretion were taken into consideration in the analysis. Also shown are positive and negative aspects of collaboration, both in the school and also outside organizations.

Keywords: ADHD, attention deficit hyperactivity disorder, discretion, school counselling, curative work, collaboration

FÖRORD

Inledningsvis skulle vi vilja tacka de kuratorer som har tagit sig tid att medverka i vår studie. Det är genom deras deltagande som detta har blivit möjligt. Genom deras erfarenhet och kunskap har vi kunnat få fram ett resultat. Det har varit både roligt och intressant att ta del av deras arbete. Vidare vill vi även rikta ett stort tack till vår handledare Catrine Andersson, som varit till stor hjälp i vårt arbete. Hon har varit både stöttande och vägledande genom hela studiens arbete.

Malmö Januari 2015

Erika Averfalk & Anna Behm

1. INLEDNING	6
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte.....	7
1.3 Frågeställningar.....	7
2. BAKGRUND	7
2.1 ADHD	7
2.2 Elevhälsan.....	9
3. TIDIGARE FORSKNING.....	10
3.1 Kuratorns arbete med elever med ADHD	11
3.2 Samverkan	12
3.3 Kuratorers arbete och samverkan	13
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	13
4.1 Kuratorns handlingsutrymme	13
4.2 Samverkansteori.....	15
5. METOD	17
5.1 Metodologisk ansats	17
5.2 Urval och tillvägagångssätt	17
5.3 Intervjuer	18
5.4 Bearbetning av material	19
5.5 Reliabilitet och validitet.....	20
5.6 Forskarrollen och forskningsetik.....	20
5.7 Arbetsfördelning.....	21
6. RESULTAT OCH ANALYS	21
6.1 Arbetet med elever som har en ADHD diagnos	21
6.2 Det kurativa arbetet och handlingsutrymmet.....	25
6.3 Samverkan	27
6.3.1 Samverkan inom skolan.....	28
6.3.2 Samverkan med utomstående organisationer.....	31
6.3.3 Samverkan med föräldrar.....	32
6.3.4 Överlämningen från tidigare skola	34
7. SLUTSATSER	35
7.1 Handlingsutrymme och arbetsätt.....	35
7.2 Samverkan inom skolan.....	36
7.3 Samverkan med utomstående.....	38

7.4 Samverkan med föräldrar	38
7.5 Avslutande diskussion.....	39
8. REFERENSER.....	40
9.1 Lagar.....	41
9.2 Internetkällor	41
BILAGA 1	42
BILAGA 2	43

1. INLEDNING

I dagens samhälle pågår det en ständig diskussion kring diagnosen Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD). Vad gäller diagnosen i Sverige är det tre till fem procent av alla skolbarn som har ADHD och en till två procent i vuxen ålder. Diagnosen är ett av de mest studerade ämnen inom medicin och socialt arbete (ADHD- center, Carlsson, 2012). Det vi hoppas och tror är att vår studie kan ge en ytterligare dimension av arbetet med personer som har diagnosen, och det genom att lyfta fram kuratorers arbete gentemot elever med ADHD.

I en debattartikel som Sveriges television (SVT) publicerade på forumet Opinion den 12 december 2014 kan vi läsa om den kunskapsbrist som finns i dagens samhälle. Kunskapsbristen gällande funktionsnedsättningar och om hur eleverna diskrimineras genom att inte få tillgång till undervisning i rätt utsträckning. Artikeln framhåller speciellt den okunskap som finns inom skolväsendet och tar upp hur uteblivet stöd i skolan kan leda till att elever utvecklar psykisk ohälsa och socialt utanförskap (SVT, 2014).

Det framkommer även av artikeln att rektorer runt om i landet gör felprioriteringar gällande pengar och elever som behöver stöd, exempelvis gällande de med ADHD. De får inte möjlighet till hjälp i den utsträckning som krävs. Istället får eleverna höra hur de måste förändras sig och föräldrar får höra klagomål på deras uppfostran (SVT, 2014).

Vidare beskrivs det i artikeln om hur okunskap inom skolan gör att barn med funktionsnedsättningar kan utsättas för onödigt höga krav och negativa reaktioner från omgivningen. Artikeln tar upp att de behövs mer specialiserat stöd inom skolan för elever med funktionsnedsättningar. Genom att inte satsa på dessa elever redan i skolan finns det risk att det slår tillbaka mångdubbelt senare. Det finns nämligen siffror på att personer med funktionsnedsättningar är överrepresenterade inom bland annat kriminalvården, socialtjänsten och arbetsförmedlingen (SVT, 2014).

I denna studie kommer vi att fördjupa oss i hur kuratorer på gymnasiet arbetar med unga som har diagnosen. Intresset för att arbeta med unga är något vi båda delar och valet att rikta in oss på kuratorns arbete kom under den verksamhetsförlagda utbildningen. Vi har båda praktiserat som kuratorer och känner till stora delar om hur arbetet fungerar, men vi vill få en djupare kunskap samt kunna redogöra för hur det specifika arbetet med elever som har ADHD ser ut.

En svårighet med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som ADHD, precis som de även beskriver i debattartikeln, är att det inte syns på utsidan. Förväntningar och krav från omgivningen kan därför ställas på individerna som om inga svårigheter finns. I skolan kan de elever med diagnosen därför gå miste om nödvändig hjälp som behövs för att tillgodose skolans krav. Utifrån detta är det viktigt att personer som arbetar med elever som har en ADHD diagnos har förståelse och kan hantera dessa personers problematik. En grupp yrkesverksamma som behöver ha en sådan kunskap och förståelse är skolkuratorer (Socialstyrelsen, 2004).

1.1 Problemformulering

Kuratoren är en del i elevhälsan och arbetar med att främja elevers skolgång men hamnar lätt i gråzonen mellan olika professioners arbetsfält, exempelvis mellan det pedagogiska och det medicinska. Det har visats sig att den mesta forskningen som finns kring elevhälsan inte gjorts av forskare inom socialt arbete. En del av Backlunds studie vill påvisa att skolan är en arena för socialt arbete och därför är det viktigt att det bedrivs forskning på skolan även av forskare inom socialt arbete. Förutom familjen kan skolan spela en viktig roll för barn och ungdomar (Backlund, 2007).

Vidare finns det mycket forskning som beskriver vikten av gemensamma insatser kring barn och unga som är i behov av stöd och hjälp. Forskningen fokuserar på samverkans betydelse både inom men även mellan olika välfärdsorganisationer (Blomqvist, 2012). Med utgångspunkt från detta vill vi även med denna studie fördjupa oss i hur samverkan kring elever med ADHD fungerar. Vi har genom egna erfarenheter fått uppfattningen av att samverkan är viktig och önskvärd men samtidigt svår att upprätthålla. Därför känns det viktigt att se hur samverkan fungerar kring elever med behov av stöd och hjälp.

1.2 Syfte

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur kuratorer i skolan arbetar med elever som har en ADHD diagnos. I vår studie om ADHD vill vi ge en inblick i kuratorers arbete med dessa elever samt undersöka begränsningar och möjligheter i kontakten med hjälp av begreppet handlingsutrymme. Vidare vill vi även undersöka hur samverkan kring dessa elever fungerar.

1.3 Frågeställningar

- Hur arbetar kuratorerna på skolan med elever som har en ADHD diagnos?
- Hur kan arbetets möjligheter och begränsningar förstås med hjälp av begreppet handlingsutrymme?
- Hur fungerar samverkan inom skolan kring elever med ADHD?
- Hur ser samverkan ut mellan kuratorn, andra utomstående organisationer och personer när det gäller elever med ADHD?

2. BAKGRUND

I detta kapitel kommer vi att presentera grundläggande information till studien för att underlätta för läsaren, vilket gör det lättare att förstå resultatet.

2.1 ADHD

Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som kännetecknas av uppmärksamhetsstörning, impulsivitet och överaktivitet (Socialstyrelsen, 2004). För att kunna diagnostisera ADHD krävs en noggrann utredning som sker utifrån ett antal kriterier, som finns i en diagnosmanual vid namn Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5) (APA, 2013). Nedanför kommer vi redovisa dessa kriterier, översätta från engelska:

1. *Uppmärksamhetsproblematik*
 - a. Misslyckas ofta med att ge uppmärksamhet på detaljer och/eller gör slarvfel i skolarbetet, på jobbet, eller med andra aktiviteter.

- b. Har ofta problem med att hålla uppmärksamheten på uppgifter eller lekar.
- c. Verkar ofta inte lyssna på direkt tilltal.
- d. Följer ofta inte instruktioner och misslyckas med att genomföra skoluppgifter eller uppgifter på arbetsplatsen.
- e. Har ofta problem att organisera uppgifter och aktiviteter.
- f. Undviker ofta, ogillar eller är ovillig att göra uppgifter som kräver mental ansträngning under en längre period.
- g. Förlorar ofta saker som är nödvändiga för uppgifter och aktiviteter, t.ex. skolmaterial,
- h. Är ofta lätt distraherad
- i. Är ofta glömsk i dagliga aktiviteter.

2. *Hyperaktivitet och Impulsivitet*

- a. Har ofta svårt att vara stilla
- b. Lämnar ofta sin plats i situationer då sitta kvar förväntas.
- c. Kör ofta om eller klättrar i situationer där det inte är lämpligt
- d. Kan ofta inte spela eller delta i fritidsaktiviteter lugnt.
- e. Är ofta "på språng" och/eller agerar som om "driven av en motor".
- f. Pratar ofta överdrivet.
- g. Ger ofta ett svar innan en fråga har slutförts.
- h. Har ofta problem att vänta på hans/hennes tur.
- i. Avbryter ofta eller inkräktar på andra

Förutom dessa kriterier om uppmärksamhet och hyperaktivitet/impulsivitet måste även följande kriterier vara uppfyllda:

- j. Flera ouppmärksamma eller hyperaktiva-impulsiva symptom vara närvarande innan ålder 12 års ålder.
- k. Flera symptom finns i två eller flera inställningar (t.ex. i hemmet, skolan eller arbetet)
- l. Det finns tydliga bevis på att symptomen försämrar kvaliteten på ex skolan eller arbetet
- m. Symptomen syns inte endast till följd av annan psykisk sjukdom. Symptomen förklaras inte bättre av en annan psykisk störning

För att kunna uppfylla diagnosen ADHD krävs det att sex av nio kriterier på uppmärksamhetsproblem kan utläsas och/eller sex av nio kriterier av hyperaktivitet/impulsivitet kan utläsas. I de fall man räknas som vuxen (över 17år) räcker det att fem av de nio symptomen är uppfyllda. Diagnosen ADHD kan således förekomma i tre olika former, nämligen den som främst har uppmärksamhetsproblematik, den som främst har hyperaktivitet/impulsivitet eller den som har en kombination av de båda (APA, 2013).

Vidare ska diagnosens symptom inte kunna förklaras på något annat sätt och ska leda till uppenbara funktionsnedsättningar inom minst två livsområden. I de fall det gäller ADHD med främst uppmärksamhetsproblematik ska inte kriterierna för hyperaktivitet eller impulsivitet vara uppfyllda under de sex senaste månader och vice versa. Vilket innebär det att den ledande problematiken kan förändras (APA, 2013).

Studier gjorda inom neurologi har visat att diagnosen ADHD påverkar flera delar i hjärnan och dess nätverk. Först med att definiera ADHD 1775 var en läkare vid namn Adam Wikard. Efter honom har flera andra också försökt definiera

diagnosen och några av dem var Alexander Chrichton 1798 samt George Still 1902 som båda definierade och beskrev symptom som kännetecknar ADHD. Sedan deras definitioner har kunskapen kring ADHD växt världen över och det har under åren funnits många olika etiketter på vad ADHD är (Johnson, 2014).

För att ungdomar och även barn ska kunna diagnostiseras med ADHD krävs det att problem utifrån huvudsymptomen påverkar deras vardagliga liv och deras sätt att fungera. Vidare ska huvudsymptomen, det vill säga bristande uppmärksamhet, hyperaktivitet och impulsivitet skilja sig gentemot andra barn och ungdomar i samma ålder (Socialstyrelsen, 2002).

Orsakerna till ADHD är inte helt fastställda men det finns flera studier som visar att diagnosens uppkomst påverkas av olika faktorer. Det finns forskning som tyder på att ADHD är ärftligt, men det finns även exempel på att miljön har en betydande påverkan. Båda dessa faktorer har betydelse för hjärnans utveckling (Johnson, 2014).

Unga med diagnosen har en tendens att bli ängsliga, osäkra och kan därmed tvivla på sin egen förmåga. Utöver detta kan de även få problem att kontrollera känslor samt planera och organisera sin tillvaro. En konsekvens av att inte tro på sin egen förmåga kan leda till många misslyckanden som i sin tur kan ge upphov till oro, uppgivenhet och depression (Socialstyrelsen, 2004). Det har även visat sig att ADHD ofta finns i en kombination med andra diagnoser såsom trotsyndrom, Tourettes syndrom, autismspektrum tillstånd eller olika former av tics samt inlärningssvårigheter (Johnson, 2014, Socialstyrelsen, 2002).

När det skrivs om barn och unga med ADHD beskrivs de i de flesta studier på ett negativt sätt, nämligen jobbiga ungdomar med svårigheter vad gäller uppmärksamhet, koncentration samt förmågan att kunna kontrollera impulser. Det som ofta glöms bort är att det finns en annan sida av diagnosen, att många elever har förmåga att utveckla idéer, vara kreativa och ha en bred uppfinningsrikedom. För att dessa sidor ska komma till uttryck och för att ungdomarna ska kunna hantera de "negativa" symptomen krävs det hjälp från vuxna i omgivningen. De vuxna som befinner sig kring de elever som har ADHD behöver ha kunskap om hur de ska kunna hjälpa och stödja de. Med rätt hjälp kan eleven hitta rätt strategier och lära sig att uppmärksamma, hantera och kontrollera sina impulser (Socialstyrelsen, 2002, Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002).

2.2 Elevhälsan

För unga med ADHD blir det synligt hur problemen kan påverka inläringen och hur det i sin tur kan leda till svårigheter i skolan. För dessa elever blir det viktigt med struktur och det är då elevhälsans arbete är viktigt. För de unga kan en vuxens hjälp göra stor skillnad i hantering av problem som hör diagnosen till (Socialstyrelsen, 2004).

Som kurator ingår man i något som kallas elevhälsan och enligt *Skollag 2010:800* 2 kap 25§ ska det finnas en elevhälsa på en gymnasieskola. Under samma bestämmelse finns det även tydliga direktiv för hur elevhälsan ska vara utformad. Den ska omfattas av personal som kan hantera medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser, det vill säga skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Elevhälsans huvudsakliga uppdrag är att arbeta förebyggande och hälsofrämjande för elever där målet är att stödja

utbildningen. I skollagen finns det definierat mål för elevhälsan att förbättra och värna om elever psykiska och fysiska hälsa (Socialstyrelsen, 2014). Dessa mål definieras i Skollag 2010:800 2 kapitel 25§ och där benämns elevhälsans uppgifter:

25 § För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

Under de senaste tre decennierna har det tagits fram nya lagar och styrdokument i syfte att skydda och tillgodose personer med funktionsnedsättning, däribland elever med ADHD. En del finns benämnda i skollagen men är även definierade som riktlinjer av socialtjänsten. Skolkuratoren måste vara insatt och medveten om dess roll i arbetet med elever som har ADHD (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002).

Socialstyrelsen ansvarar för elevhälsans arbete och har utvecklat ett antal riktlinjer som ska styra arbetet med att främja och förebygga barn och ungdomars hälsa. Målet med dessa föreskrifter är att elevhälsans arbete ska fungera som en central del i arbetet för barn och ungdomars välbefinnande i dagens samhälle. Genom regelbundna träffar möjliggör man för elevhälsan att upptäcka elever som har behov av stöd eller hjälp. Dock krävs det viss mått av samverkan, och i första hand mellan elevhälsan och övrig personal på skolan. En god kontakt med andra utomstående verksamheter, såsom socialtjänsten, ungdomsmottagningar och psykiatri är också att föredra. För att inte glömma vikten av kontakt med föräldrar till de elever som elevhälsan träffar (Socialstyrelsen, 2014).

3. TIDIGARE FORSKNING

Under detta avsnitt ska vi redovisa över tidigare forskning utifrån studiens två olika teman, kuratorers arbete med elever som har diagnosen ADHD samt samverkan kring dessa elever.

I vår materialinsamling var det relativt svårt att hitta forskning som vi ansåg som lämplig i förhållande till studiens syfte. Det fanns mycket internationell forskning om skolkuratorns arbete men inte i den riktningen vi har, nämligen den gentemot elever med ADHD. Forskning gjord på området inom Sverige var begränsad, känslan är att det är ett tämligen utforskat område.

Vidare försökte vi finna forskning kring samverkan. Ett ämne som det fanns mycket forskning om men som sedan var svår att bena ut. Bredden gjorde att vi valde att sortera ut den forskning som på bästa sätt gick att applicera på denna studie i förhållande till kuratorers arbete.

3.1 Kuratorns arbete med elever med ADHD

Att arbeta som skolkurator innebär att man inom skolan ansvarar för att ge elever socialt och personligt stöd. Rollen som skolkurator är en del i elevhälsan och oftast innehas den positionen av en socionom (Vägledning för elevhälsan, 2014-10-02). Dock har forskning visat att det kan finnas svårigheter att arbeta som socionom på den så kallade pedagogiska arenan eftersom kuratorn är underrepresenterad i förhållande till lärare och synsätten kan skilja sig de emellan (Backlund, 2007).

Det kurativa arbetet avser det arbete som kuratorerna på skolorna utför och de metoder som används. Den vanligaste beskrivningen är den om att arbetet syftar till att värna och främja elevers psykosociala hälsa (Vägledning för elevhälsan, 2014-10-02). Hur det kurativa arbetet ser ut kan variera från skola till skola eftersom det är kuratorn tillsammans med arbetsgivaren som definierar det. Det kan finnas olika behov på olika skolor, vilket gör att alla inte kan arbeta på samma sätt (Backlund, 2007).

Ungdomar spenderar mycket av sin tid i skolan och för de elever med ADHD är det där de möter sin största utmaning. Forskning visar att elever med ADHD tenderar att ha sämre resultat i skolan och många av dem slutför inte gymnasiet (Graczyk et al, 2005). Det finns studier som beskriver att ju tidigare individens ADHD identifieras och individuella åtgärdsplaner tas fram desto större är sannolikheten att lyckas i skolan (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002).

Skolpersonal såsom lärare, kuratorer och skolpsykologer är de professioner som är i den bästa positionen för att arbeta förebyggande och upptäcka problem i god tid då de arbetar dagligen kring eleverna (Herbert, Crittenden & Dalrymple, 2004). Vissa av eleverna klarar av att ensamma hantera dessa misslyckande medan några behöver hjälp. Här har kuratorn en viktig roll för att hjälpa och stötta. Om de rätta strategierna finns kan kuratorn förutom att finnas där för eleven med ADHD, även hjälpa lärare och föräldrar kring problematiken som kan uppstå (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002).

För elever med ADHD tenderar ungdomsåren att bli mer intensiva än för andra ungdomar. Detta på grund av ökade krav på individen att uppträda på ett ansvarsfullt och socialt accepterat sätt. Följder av diagnosen såsom överväldigande sorg, depression, ångest och minskat hopp om framtiden kan utveckla och förvärra symtomen. Även om kuratorerna inte är de som diagnostiserar eleverna, ger de ofta förebyggande och stödjande insatser för elever med funktionsnedsättning (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002).

För att en kurator ska ha möjlighet att stödja och förbereda elevens övergång till eftergymnasial utbildning och arbetsliv, måste denne förstå pedagogiken samt de problem som är förknippade med diagnosen. Om kuratorn ökar sin medvetenhet kring ADHD, kan eleven dra nytta av stödet och nya stödinsatser kan växa fram efterhand som medvetandet ökar. Till exempel kan kuratorn förmedla information till övrig personal på skolan så att elever med ADHD kan få möjlighet till förlängd skrivtid på prov (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002). Förutom att erbjuda stöd och hjälp till eleverna är kuratorn ofta involverad i själva identifieringen och diagnostiseringen av ADHD (Graczyk et al, 2005).

3.2 Samverkan

Nationalencyklopedins benämning av ordet samverkan beskrivs som ett kollektivt handlande med ett visst syfte i fokus (NE- samverkan). Samverkan kring ungdomar som befinner sig inom olika verksamheters ansvarsområden samtidigt, är nödvändigt och underlättar dessutom för de yrkesverksamma och inte minst den unge (Josefsson, 2007). Tidigare forskning visar att kuratorn fungerar som en nyckelperson eftersom arbetet inte enbart är med elever utan även med föräldrar, lärare, skolpsykologer och andra verksamheter som kommer i kontakt med de som har ADHD (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002).

Att gemensamt samverka kring barn och ungdomar är en del av arbetet för polis, socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola. Det visar en rapport från 2007 som på uppdrag av Regeringen skulle utforma en strategi för samverkan. Josefsson (2007) skriver i sin rapport om tre grunder för att skapa en fungerande samverkan mellan olika organisationer. Nämligen en tydlig styrning från ledningen, en klar struktur och gemensamt utsatta mål för syftet med själva arbetet. En lyckad samverkan kan leda till att höja kvalitén eftersom kunskap, kompetens och resurser ser olika ut beroende på organisation (Josefsson, 2007).

I den kritik som vuxit fram mot en bristande helhetssyn inom organisationer, som exempelvis skolan, visar rapporten att samverkan blivit en nödvändighet för att möta människors behov. Dessutom har det visat sig att en välfungerande samverkan inom skolan leder till att barn och unga som är i behov av samhällets insatser i ett tidigare stadie kan få den hjälp de behöver (Josefsson, 2007). Skolan är en arena där kuratorn spelar en stor roll i främjandet av elevers psykosociala hälsa. Tidigare forskning visar att genom bra samverkan mellan personalen på skolan kan de tillsammans med kuratorn upptäcka och försöka lösa problematik som uppstår kring de elever som har eller misstänks ha ADHD i tid (Graczyk et al, 2005).

Josefsson (2007) menar att utgångspunkten för ett bra samarbete är att de olika yrkesgrupperna vet varför de ska samarbeta. Då meningen med samverkan ofta är att arbeta förebyggande kan en oklar innebörd leda till svårigheter i samverkan. Om syftet tydliggörs för de olika yrkesgrupperna, exempelvis för lärare och kuratorer, utnyttjas resurserna till fullo och man undviker dubbelarbete. Vidare skriver Josefsson att en välfungerande samverkan innebär att yrkesgruppernas olikheter gynnas, men att var och en måste göra sin del på ett synkroniserat sätt (Josefsson, 2007).

Det framgår även i rapporten hur viktigt det är att de som ska samverka känner varandras organisationer och yrkeskunskaper, samt att de har en öppen dialog med varandra, för att på bästa sätt gemensamt lösa de problem som uppstår. Detta är även viktigt för att förstå hur de olika kunskaperna, värderingarna och rollerna kan kopplas till dessa problem (Josefsson, 2007). Förståelsen för varandras olika arbetsvillkor kräver utbyte av erfarenheter och information, som i sin tur kräver att det finns tid och mötesplatser för att det ska vara genomförbart (Danermark et al, 2009).

I sin avhandling skriver Camilla Blomqvist (2012) om samarbetet mellan Barn och ungdomspsykiatri (BUP), socialtjänsten och skolan. I hennes avhandling går att läsa att samarbete inom en organisation, där alla arbetar med olika individers sammansatta problematik, kan vara ett sätt för organisationen att hantera sina

olika ansvarsområden. Olika lagstiftningar styr de olika professionernas arbetsuppgifter och organisationer. Detta innebär ibland att den enskilde individen har flera professionella omkring sig och en bra samverkan underlättar arbetet. Det är svårt att avgöra hur mycket det underlättar för individen som får hjälp men forskning visar att det för de professionella innebär effekter för arbetet. Strukturer för samverkan ses dock som ett sätt att stärka individens delaktighet i samarbetet men svårt att säkerställa (Blomqvist, 2012).

Slutligen har det visat sig att det tar lång tid att bygga samverkansstrukturer. Samverkan påverkas till stor del av styrningen och vilken syn ledningen har på samverkansutvecklingen. Samverkande organisationer styrs av olika regelverk och ibland så krockar de med varandra. Om regelverken systematiskt granskas kan eventuella problem identifieras och undanröjas. Detta ger i sin tur möjlighet till en positiv utveckling för organisationens riktlinjer då arbetsfördelningen, rutiner och roller förtydligas. En tydlig förankring av samverkan är viktig på både politisk nivå och på ledningsnivå för att kunna befästa samverkan (Danermark et al, 2009).

3.3 Kuratorers arbete och samverkan

Det har visat sig att skolkuratorn har en nyckelroll för elever med ADHD. En del av deras uppgift är att arbeta med samverkan mellan skolan och föräldrar. Vidare är det kuratorn som sköter samverkan och kommunikationen med utomstående organisationer som arbetar med eleverna som har ADHD. Samverkan mellan skolan, fritiden och familjen är bra för elever med ADHD, då vet respektive part vem som gör vad och vad som händer kring den unge (Lougry, DeRuvo & Rosenthal 2009).

Till sist har det visat sig att kuratorns arbete med att pusha och hjälpa lärare att få ökad kunskap om diagnosen ADHD är viktig. Vidare handlar deras arbete om att få de vuxna runt omkring att förstå vilka utmaningar elever med diagnosen tvingas ställas inför. Lärarna tenderar nämligen att sakna kunskap om vilka konsekvenser ADHD kan ha under lång tid. Det blir tydligt att det krävs utbildning för lärare och föräldrar för att de ska ha en möjlighet att kunna hjälpa och stötta de unga som har ADHD. Genom utbildning kan man hitta fungerande strategier både i skolan och i det vardagliga livet. För föräldrarna kan mer kunskap och utbildning till exempel göra att de lättare kan förstå deras barns utmaningar samt känna sig mindre skyldiga till barnets beteende (Lougry, DeRuvo & Rosenthal 2009).

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I detta kapitel ska vi redogöra för vilka teorier som kommer användas i studien. Här görs en grundläggande beskrivning men vidare i studien kommer kopplingen till de valda teorierna bli tydligare, speciellt i analyskapitlet. I förhållande till det insamlade materialet och studiens syfte fann vi det lämpligt att använda oss av begreppet handlingsutrymme och samverkansteori.

4.1 Kuratorns handlingsutrymme

Michael Lipsky är forskare och professor vid Georgetown University och har utvecklat teorin om street-level-bureaucracy. Ett av de centrala begreppen som Lipsky lyfter fram i sin teori är gräsrotsbyråkrati. Ett ytterligare begrepp som han

tar upp är handlingsutrymme, vilket vi valt att fokusera på i vår studie (Svensson, Johansson & Laanements, 2008). Anledningen till att vi har valt detta begrepp är för att studera kurators roll och handlingsutrymme inom ramen för skolan, i deras kontakt med elever som har ADHD. Att arbeta som kurator på en skola innebär att man representerar skolan som en organisation i den kontakt som man har med elever.

Begreppet gräsrotsbyråkrat är en beskrivning av offentligt anställda tjänstemän och brukar omfattas av yrkesverksamma inom skolan, polisen och andra människobehandlande organisationer inom välfärdssektorn (Lipsky, 1980). Att arbeta som gräsrotbyråkrat handlar om en position där de professionella står inför att möta människor inom ramen för en organisation (Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

Att arbeta inom människobehandlande organisationer innebär mycket och att möta människor inom ramen för organisationen kan medföra dilemman för gräsrotbyråkraterna. Det handlar om att under stress och i en påfrestande miljö kunna bemöta, stärka, hjälpa och skapa förutsättningar för människor man möter. De anställda måste ständigt hantera att det inte alltid går att erbjuda tjänster i den utsträckning som behövs och i det arbetet är det handlingsutrymmet som styr. De anställda får utifrån handlingsutrymmet skapa sig rutiner och fatta beslut för att på bästa sätt kunna hantera den osäkerhet och det arbetstrycket som finns (Lipsky, 1980, Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

Handlingsutrymmet skapas i en process mellan organisationen och den professionella. Det är främst organisationen som formar och bestämmer vidden av hur handlingsutrymmet ska se ut. Men det finns även andra aspekter som måste framhävas och beaktas, nämligen rutiner, traditioner och tolkningar. Den professionellas individuella åsikter, värderingar och intressen har också betydelse för hur handlingsutrymmet utnyttjas. I det flesta fall finns det en relativ stor frihet till utformningen av handlingsutrymmet, speciellt för socionomer så länge lagar, regler och andra styrningsdokument följs (Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

En ytterligare aspekt som visats ha betydelse i utformning av handlingsutrymme är den professionellas individuella erfarenhet. Den professionellas erfarenhet påverkar handlingsutrymmet eftersom ju starkare man är i sin yrkesroll och ju mer kunskap man har samlat på sig under åren desto mer makt finns det att påverka sitt handlingsutrymme. Dock har det också visats att traditioner inom organisationer kan göra att handlingsutrymmen i slutändan blir relativt lika (Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

Vidare handlar arbetet inom människobehandlande organisationer om att den anställda kan tvingas stå inför att å ena sidan vara en medmänniska och å andra sidan vara en organisationsrepresentant. Exempelvis kan en handling eller ett beslut som är i enighet med organisationen vara helt oförstående för de personer man möter. Det önskvärda i den situationen är att den anställda kan och försöker knyta ihop olika intressen som kan finnas och göra det bästa valet för alla parter. En situation som kan innebära olika intressen mellan organisationen och den människan som behöver hjälp men även mellan den anställdas respektive roller där handlingsutrymmet till sist är avgörande (Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

Att arbeta som en så kallad gräsrotsbyråkrat kännetecknas av att ansvara för olika resurser som människor vill komma åt, exempelvis att prata, ta kontakt, utreda eller tillhandahålla ekonomiska bistånd. I det arbetet handlar det om att utifrån organisationens resurser och egna förvärvad kunskaper kunna sammanväva människornas behov med organisationens uppdrag. Som anställd krävs det förståelse för den resurs som man ansvarar för. Men den anställda måste också veta hur resurser ska fördelas samtidigt som de måste finnas kunskap kring de. Vidare är det viktigt att ha förståelse över och känna sig trygg i sin yrkesroll för att kunna fatta ett beslut (Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

För att kunna fördela de resurser man ansvarar för kan handlingsutrymmet ha en ytterligare betydelse och fungera som ett hjälpmedel. Den anställda vet ramarna inom organisationen och beaktar de i förhållande till sina egna åsikter och kunskaper när denne tar beslutet om resurserna är rimliga och meningsfulla i respektive situation (Lipsky, 1980, Svensson, Johansson & Laanements, 2008). I detta fall handlar det om kuratorer och deras resurser i mötet med elever som har ADHD.

Sammanfattningsvis kan handlingsutrymme betraktas som en kombination av rutiner, bedömningar samt ansvar i beslutsfattande och är en behövlig del i allt socialt arbete. Det handlar om att befinna sig mellan de människor man möter och den organisation man arbetar för. Som kurator, anställd inom skolan kan man antingen anpassa sig till det handlingsutrymme som getts eller välja att försöka utöka det (Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

4.2 Samverkansteori

En del i denna studie fokuserar på samverkan kring elever som har ADHD och det insamlade materialet kommer i relation till det kopplas till samverkansteori. Inom teorin finns det olika begrepp och aspekter kring samverkan och vi har valt att lyfta fram några utvalda som passar i förhållande till studien.

Samverkansprocesser kan oftast beskrivas som komplexa, eftersom de omfattar professionella med olika ansvar, men även föräldrar, ungdomar och organisationer som styrs av olika lagar och regler (Blomqvist, 2012). Samverkan har förekommit i samhället ända sedan välfärdsstaten växte fram. Idag är det dock ett mer oundvikligt arbetssätt än innan. I och med decentralisering och en allt mer renodlad utveckling kring verksamheter har samverkan blivit ett måste och verksamheter är idag mer beroende av varandra än tidigare (Danermark & Kullberg, 1999).

Under 1990-talet utvecklades samverkan som en följd av brister inom organisationerna. De hade fått utstå kritik om att vara ofullständiga och inte kunna hantera människans alla behov. Det är nämligen inte ovanligt att människor har olika sorters problem som behöver olika professioners hjälp. Samverkan startade som projekt i olika former för att kunna hantera dessa komplexa problem och utnyttja de allt mer specialiserade ansvarsområden som organisationerna hade. Tanken med samverkan var att arbetet skulle effektiviseras och kvalitén skulle höjas (Blomqvist, 2012).

Sedan 90-talet har samverkan implementerats inom flera människobehandlande organisationer. Det viktiga med samverkan inom skolan är att det de ungas behov alltid sätts i fokus. Att arbeta med samverkan ska syfta till att effektivisera arbetet

kring ungdomarna, förbättra kvalitén i det som utförs samt öka kunskapen och kompetensen bland de yrkesverksamma. Genom ökad samverkan kring ungdomar som är aktuella för olika verksamheters specialiserade ansvarsområden kan problematik uppdagas vid ett tidigare stadié och rätt hjälp kan sättas in mycket snabbare (Josefsson, 2007).

Syftet med samverkan och anledningen till det ökade intresset för det har sin utgångspunkt i tanken om att det ska lösa problem. Dock ska man vara medveten om att samverkan är relativt nytt och är inte riktigt färdigformat. De flesta försök sker i olika projektformer vilket kan skapa oväntade och svårhanterliga problem (Danermark & Kullberg, 1999).

En negativ aspekt av samverkan handlar om att det är svårt att se resultat av arbetet, vilket kan göra att syftet och arbetets utformning ifrågasätts. I samband med att det bildas osäkerhet kan det skapas irritation på arbetsplatsen och samverkan kan då bli lidande. Annan negativ aspekt kring samverkan är den administrativa biten. När olika verksamheter, organisationer eller professioner arbetar kring samma person kan det skapas bekymmer kring vem som ska ansvara för schemaläggning, stå för resurser, lokal och så vidare (Danermark, 2005). Det kan i detta fall exempelvis handla om vilket ansvar kurator har i förhållande till specialpedagogen.

För att kunna skapa en lyckad samverkan mellan olika professioner eller verksamheter finns det ett antal förutsättningar som lyfts fram. Den första handlar om kunskaps- och förklaringsmässiga faktorer. Olika professioner som i detta fall kommer i kontakt med eleven kan ha olika utbildningsbakgrunder, vilket kan innebära olika synsätt. Vilket även kan påverka sättet att se, lösa och/eller angripa problemet. Människor som man möter består av en biologisk, en psykologisk och social del som tillsammans bildar en odelbar helhet, vilket leder till att olika teorier möts i samverkan mellan dessa olika människobehandlande organisationer. Olika yrkesverksamma kan ha olika fokus för sitt arbete och har sitt sätt att angripa problem på (Danermark, 2005).

Vidare framhålls faktorn kring formella och informella regler vilket innefattar de lagar, regelsystem, avtal och liknande som styr organisationer. Styrdokument som i sin tur styr de yrkesverksammas arbete och kan se olika ut beroende på profession (Danermark, 2005).

Den sista faktorn som benämns är den organisatoriska situationen. I denna studie är det eleven som är i fokus och alla yrkesverksamma som möter denna elev möter den utifrån olika organisatoriska positioner. Till exempel läraren och kuratorn ser och arbetar inte på samma sätt gentemot eleven (Danermark, 2005).

Dessa tre faktorer som nämnt innan måste lyftas fram, identifieras och diskuteras för att få en välfungerande samverkan. Att skapa en medvetenhet och kunskap kring hur dessa skillnader ska hanteras gör det möjligt att skapa en positiv samverkan. Lyckad samverkan handlar om att lära känna varandras synsätt och kunna kommunicera kring de för att få bästa resultat (Danermark, 2005).

Förutom medvetenhet krävs det även en tydlig ledning som har bra insikt i samverkan samt visar engagemang för att få den fungerande. Brister i ledningen

kan göra att samverkansprojekt fallerar. En aktiv ledning är ett måste, då det ofta dyker upp frågor som bör hanteras på ledningsnivå (Danermark, 2005).

I människobehandlande organisationer är det människan som utgör råmaterialet och att samverkan kring människor skiljer sig avsevärt gentemot andra samverkansprocesser såsom kring en byggnad till exempel. Människor tar aktivt del av samverkan genom tankar, känslor och åsikter vilket gör att de kan reagera på de professionellas arbete. För att ge ett tydligt exempel kan eleven i skolan både vara ett objekt och ett subjekt i samverkansprocessen (Danermark, 2005). I denna studie är elevens deltagande något vi kommer fokusera på. Vid insamlingen av data framkom det hur viktigt det var att lyssna, samarbeta och interagera elevhälsans arbete med eleven.

5. METOD

I detta kapitel kommer vi att redogöra vårt forskningsintresse, vår metodologiska ansats samt beskriva tillvägagångssätt, urval, forskarroll och etiska hållning.

5.1 Metodologisk ansats

Vi har valt att utgå från en kvalitativ ansats i vår studie. Valet kändes som det mest lämpliga för att kunna besvara studiens frågeställningar. Den kvalitativa ansatsen betonar vikten av kontexten och det är en riktning studien har. Vi vill försöka förstå kuratorns arbete i dess sammanhang. Vidare innebär valet av ansats att vi som forskare befinner oss i den miljö vi vill utforska, och får möjlighet att komma närmare informanterna och förstå arbetet utifrån deras perspektiv (Robson, 2011). Det finns ingen förutfattad hypotes vilket kan ses som en styrka eftersom studien formas utifrån resultatet. Målet blir att förstå en annan persons upplevelser i ett visst studerat avseende. Genom en reflektionsprocess försöker vi förstå hur den andre upplever, tänker eller känner (Larsson, 2005).

Genom att använda oss av kvalitativa forskningsintervjuer får vi möjlighet till interaktion. Vidare ger det oss tillfälle att skapa en relation gentemot intervjupersonerna vilket kan leda till djupare förståelse av informantens perspektiv, men även ökad kunskap som kan vara användbar i studien. Anledningen till att vi använde oss av en kvalitativ ansats var för att få möjlighet till att fördjupa oss i och förstå det vi vill uppnå med studien (Kvale & Brinkmann, 2009).

5.2 Urval och tillvägagångssätt

I vår studie utgår vi ifrån en kvalitativ ansats vilket betyder att vi varit tvungna att göra ett urval av de personer vi vill undersöka (Rosengren & Arvidson, 2002). Vårt urval består av sju stycken kuratorer från olika gymnasieskolor i södra Sverige. Valet av informanter utgör den primära källan till ny kunskap. Informationen från kuratorerna bildar det empiriska materialet som ligger till grund för analysen. Det urval vi kommer att använda oss av blir ett icke sannolikhetsurval och resultatet kommer inte kunna generalisera kuratorers arbete med elever som har diagnosen ADHD (Aspers, 2007).

En annan anledning till urvalet är att vi vill komma nära det vi undersöker. Denna studie bygger på rollselektion, vilket innebär att vi valt att samla in information

beroende på vilken roll aktörerna har. I detta fall har urvalet utgått ifrån vilket yrke aktörerna har, det vill säga gymnasiekuratorer (Aspers, 2007).

De kuratorer vi har träffat kommer från olika skolor och skiljer sig geografiskt men även organisatoriskt. En del av våra informanter arbetar inom den privata sektorn medan en del i kommunal regi, vilket kan ha betydelse för sättet att arbeta och samverka kring elever med ADHD. Kuratorerna representeras av båda könen och har mellan fyra till tio års erfarenhet inom de kurativa arbetet. Deras tidigare arbetsbakgrund skiljde sig däremot och kan vara en ytterligare aspekt för hur de arbetar med eleverna. Att begränsa oss till ett fåtal skolors kuratorer möjliggör ett djup i studien. Deras skillnader och likheter användes för att analysera deras olika syn- och arbetssätt.

Studien inleddes med att vi kontaktade flera kuratorer genom mejl. I mejlet framgick det vad vårt syfte var och allmän information kring studien. I de fall som svar uteblev valde vi att ringa upp kuratorerna, vilket resulterade i några av intervjuerna. Vid visat intresse bokades det in intervjuer efter deras önskemål. Alla de intervjuer som genomfördes ägde rum på de olika respektive skolorna. Informationsbrev delades ut vid ankomst till skolan för att förtydliga för kuratorerna om anonymitet, frivillighet och delaktighet. I brevet framgick även kontaktuppgifter (se bilaga 1).

Intervjuerna var allt ifrån 30 till 50 minuter långa. Vid alla intervjuer använde vi oss av två smartphones för att kunna spela in vårt material. Det är viktigt att använda bandspelare vid kvalitativa intervjuer eftersom det möjliggör att datainsamlingen blir mer korrekt och undersökningen kan använda sig av ordagranna citat i rapporten (Larsson, 2005). Efter varje intervju tog en av oss ansvaret för att transkribera denne, vilket gjordes relativt tätt inpå intervjun. Vi ansåg att ju fortare vi fick det nerskrivet ju bättre skulle vi kunna analysera materialet.

5.3 Intervjuer

För att kunna besvara syfte och frågeställningar har vi valt att använda oss av en semistrukturerad intervjuform. Vid användningen av denna intervjuform skapar vi som forskare en lista över delar som vi vill ha svar på (Robson, 2011). I vårt fall formulerade vi ett antal frågor kopplade till frågeställningarna för att kunna besvara dessa men även som ett stöd för oss under intervjun (se bilaga 2).

Målet med att göra en semistrukturerad intervju var att finna en samtalsrelation mellan oss som forskare och våra intervjupersoner som inte liknade ett formellt samtal utifrån ett formulär men inte heller ett vardagssamtal. Detta sätt att intervjua ger oss möjlighet att ställa eventuella följdfrågor utifrån informantens svar (Kvale & Brinkmann, 2009).

En paradox vid intervjuer är att man å ena sidan försöker samla in förutsättningslösa beskrivningar, vara lyhörd för vad som sägs och inte sägs. Samtidigt som man å andra sidan behöver vara väl inläst och ha kunskap om ämnet. Detta för att kunna föra ett initierat samtal, något som ställer krav på undersökaren (Larsson, 2005).

Det har varit till fördel för vår studie att vara två forskare. Möjligheten att vara två som närvarande under intervjuerna gav flera synsätt och perspektiv. Vi uppfattade

svaren olika vilket resulterade i en bredare analys eftersom ingen tolkar och tar in information på samma sätt. En ytterligare positiv aspekt med att vara två är att när den ena ställer frågor, har den andra möjligheten att fånga upp svaren på ett bra sätt. Till sist var det till hjälp att vara två forskare eftersom det gav oss tid till att tänka och relevanta följdfrågor kunde ställas.

Efter att ha genomfört alla intervjuer kunde vi konstatera att det var stor skillnad på den första och den sista intervjun. Den första gjordes tidigt i studien när vi inte hunnit läsa så mycket teori eller tidigare forskning. Vid den sista intervjun var vi mer bekväma och avslappnade då vi hade mer kunskap om ämnet och erfarenhet av intervjuer. Trots denna skillnad anser vi att vårt insamlade material kan användas för att besvara studiens syfte.

5.4 Bearbetning av material

Aspers (2007) menar att den huvudsakliga reflektionen över datamaterialet sker då man arbetar med transkriberingen av intervjuerna. Det insamlade materialet analyserades efter att vi hade transkriberat inspelningarna från de olika intervjuerna. Texten som kom fram genom transkriberingen användes som underlag för att kunna koda och analysera vårt material (Aspers, 2007).

Det finns olika sätt att transkribera en inspelning, det mest förekommande och det som vi använt oss är när man skriver ner intervjun ordagrant. Egna reflektioner och liknande skrevs in på en separat rad eller inom parentes. De kommentarer som skrivits användes för att komma ihåg relevanta aspekter och viktiga tankar, vilket varit till stor hjälp under analysen (Aspers, 2007). Till hjälp i transkriberingen använde vi oss av dataprogrammet <http://otranscribe.com>. Programmet underlättar transkriberingen men påverkar inte konfidentialiteten. Det material vi fick fram lagrades inte på något sätt i programmet utan endast på våra privata hårddiskar.

Efter att vi transkriberat materialet valde vi att analysera en intervju i taget för att sedan göra en sammanfattande analys av allt insamlat material. Vid analyseringen av det insamlade materialet valde vi att använda oss av tematisering. Till en början arbetade vi med att försöka hitta det väsentliga i materialet. Efter att ha arbetat med texterna grundligt och upprepade gånger kunde vi identifiera olika teman. De olika teman som vi plocka ur var kuratorernas arbetssätt, samverkan inom skolan, samverkan med utomstående verksamheter och samverkan med föräldrar. Genom tematisering betraktas materialet som en helhet med en eller flera återkommande ämnen (Robson, 2011).

I vårt fall hade vi inga uttalade teman innan intervjuerna men vi hade en klar bild av vad och vilken information vi ville få fram för att på bästa sätt kunna besvara studiens syfte. I arbetet med att finna centrala teman i intervjuerna möjliggörs insamlingen av olika aspekter och vi som forskare fastnar inte vid ett specifikt tema. Risken med redan formulerade teman är att information som kan vara väsentlig för studien hamnar i skymundan. Analysmetoden tematisering öppnar upp för kommentarer och reflektioner som sedan kan användas i tolkningen av det insamlade materialet (Robson, 2011).

5.5 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet syftar till att det som studeras ska kunna upprepas av en annan forskare och då ge ett snarlikt resultat. Vidare handlar det om ifall forskningen görs på ett tillförlitligt sätt. Till exempel kan informanternas svar ha att göra med hur frågorna ställs (Kvale & Brinkmann, 2009). Reliabilitet i kvalitativ forskning är inte något man kan fastställa på ett enkelt och tydligt sätt då man inte gör någon direkt mätning, utan vill främst upptäcka och beskriva ett visst fenomen (Larsson, 2005).

Det viktiga under intervjuerna var att vi som forskare inte försökte påverka informanterna. Under intervjuerna ställde vi därför öppna frågor för att kuratorerna skulle få en chans att besvara frågorna med egna ord. Vidare spelade vi in intervjuerna för att kunna återgå till de om det skulle uppkomma någon osäkerhet. Detta kände vi som nödvändigt för att kunna utföra studien på ett tillförlitligt sätt.

Validitetsbegreppet handlar om att faktiskt mäta det som vi avser att mäta. I kvalitativa studier kan det dock vara svårt eftersom det man studerar inte är mätbart i samma utsträckning som i en kvantitativ studie (Kvale & Brinkmann, 2009). Validitet i kvalitativ forskningsintervju handlar om att vara skicklig och empatisk som intervjuare. Att på så sätt vara öppen, lyssna aktivt och tolka informantens uttalanden så tillförlitligt som möjligt för att sedan förankra det i sin teoretiska utgångspunkt (Larsson, 2005).

Som forskare innebär det att man ställer frågor utifrån studiens syfte och på ett pålitligt sätt tolkar resultatet utifrån våra intervjuer (Larsson, 2005). Vi har full förståelse för att vår undersökning och vårt resultat inte går att generalisera det kurativa arbetet och samverkan kring de elever som har ADHD. Det beskriver inte hur allt arbete med elever som har diagnosen ser ut men det kan ge en bild av hur det kan fungera.

5.6 Forskarrollen och forskningsetik

Våra roller och vilka vi är som forskare har betydelse för hur vi tolkar, bearbetar och använder oss av information i studien. Vi är ett homogent forskarpar eftersom vi både är kvinnliga socionomstudenter i ungefär samma ålder och med liknande intressen. Våra likheter kan leda till att vi båda bearbetar och tolkar den informationen vi samlar in ur ett liknande perspektiv. Det kan medföra att vi bli enkelspåriga och förlorar andra synvinklar på det vi studerar.

En etisk aspekt som ofta kommer till uttryck är den om objektivitet som handlar om att inte döma, delge åsikter eller inte försöka styra informanter (Robson, 2011). En objektiv position i kvalitativ forskning är dock i princip omöjligt. Genom att eftersträva förståelse av informanten säkerställer man att tolkningar och antaganden som kommer till uttryck är i enlighet med informanternas tankar (Kvale & Brinkmann, 2009). Som forskare är det viktigt att hålla sig till vad vi vet samt det som det finns belegg för och inte spekulera kring det vi inte vet (Forsman, 1997).

Att vara ett forskarpar tycker vi har underlättat arbetet eftersom vi har kunnat använda våra olikheter till något positivt. Trots att vi har många likheter ser vi på

studien ur olika synvinklar, vilket gör att den inte blivit enkelspårig. Vi har haft ett bra samarbete med bra dialog som gjort att vi kunnat diskutera fram bra lösningar som gynnat studien.

Att forska inom människobehandlande verksamheter ställer höga krav på oss som forskare. Det finns etiska riktlinjer som måste beaktas inom all forskning med människor. En av dessa riktlinjer är att vi måste informera om samtycke. Vilket innebär att vi som forskare måste ge sanningsenlig information till våra informanter om studien. De kuratorer vi intervjuade fick muntlig information om att det de säger kommer att användas inom vår studie. Till sist informerade vi om att deltagandet var helt frivilligt. Vid vårt informationsbrev både innan och i samband med intervjuerna informerade vi om rätten att när som under studien gick att avbryta sin medverkan (Forsman, 1997, Ryen, 2011).

En annan etisk riktlinje är den om konfidentialitet och kan enkelt beskrivas som tystnadsplikt. Det innebär att vi som forskare ska skydda den vi intervjuar. Deras medverkan ska inte gå att identifieras. Detta har vi valt att göra genom total anonymitet, vi nämner aldrig i vår studie var kuratorn jobbar, vilken skola eller stad de kommer ifrån. Valet att använda total anonymitet grundar sig i att en kurator har sekretess. Eftersom kuratorsarbetet ofta är ett ensamt jobb skulle det vara relativt enkelt för den som vill att ta reda på vem som lämnat ut informationen om skola eller stad nämnts (Ryen, 2011).

5.7 Arbetsfördelning

Under studiens gång har arbetet fördelats lika på oss som forskare. I största mån har vi arbetat tillsammans och vid de tillfälle som vi har arbetat enskilt har vi i efterhand gått i genom texten gemensamt. Vid alla intervjuer var båda delaktiga och aktiva intervjuare. Sedan vid transkriberingarna delade vi upp de så att en gjorde fyra och en gjorde tre, men valde att båda skulle analysera alla sju transkriberingar. Vi anser att vi har haft en jämn arbetsfördelning som har gynnat vår studie.

6. RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel redogörs studiens resultat utifrån det insamlade materialet. Vidare redovisas även analysen av resultatet utifrån de teorier och den tidigare forskning som studien grundar sig på.

Syftet med denna studie är att studera det kurativa arbetet och samverkan kring de elever som har en ADHD diagnos. För att kunna besvara studiens frågeställningar gjordes semistrukturerade intervjuer med sju gymnasiekuratorer från olika skolor i södra Sverige, som skiljer sig åt både vad gäller geografi och vad gäller organisation. En del av kuratorerna arbetar inom den privata sektorn medan en del i kommunal regi. Kuratorerna representeras av båda könen och har mellan fyra och tio års erfarenhet inom kurativt arbete. Då vi valt att deras medverkan i studien skall vara helt anonym kommer de att benämnas som kurator 1 till 7 genom hela resultatet.

6.1 Arbetet med elever som har en ADHD diagnos

En av studiens frågeställningar fokuserar på kuratorernas arbetssätt kring elever med ADHD och resultatet på den frågeställningen skulle enkelt kunna vara att det

inte finns ett enhetligt sätt att arbeta med dessa elever. Det finns en mängd olika fungerande sätt att arbeta med elever som har ADHD och trots att vi genom kuratorernas svar kan konstatera detta var det återkommande hos alla hur viktigt det var med struktur och tydlighet. Kurator 3 beskriver det på följande sätt:

... det gäller att vara klar och tydlig.

På ett annat sätt beskriver kurator 6:

Viktigt med tydliga delmål och att hjälpa till med igångsättning. Att följa upp och inte släppa taget, vara lite fyrkantig i form av att hålla kvar viss struktur...

Ett kännetecken för ADHD enligt DSM 5 är koncentrationssvårigheter och i dagens skola kan den rörliga strukturen samt vikten av eget ansvar vara svårt för elever med diagnos (APA, 2013). En del av kuratorernas arbete handlar om att hitta en fungerande struktur eller strategi som passar eleven, kanske via ett hjälpmedel eller en elevassistent. Vidare poängterar flera av kuratorerna att diagnosen är individuell och mycket är kopplat till personlighet. Det går inte att generalisera ett arbetssätt som fungerar bäst för elever med ADHD. Som kurator 2 svarade vid frågan om det fanns något specifikt arbetssätt:

... så många ungdomar med ADHD så många olika sätt finns det nog att jobba på...

Vid samma fråga om arbetssätt kring de elever som har diagnosen ADHD svarade kurator 5:

... alla människor förtjänar att bli bemötta på ett bra sätt men många gånger anar jag att elever med ADHD inte har den erfarenheten. För mig är det viktigt att vara mycket observant på mina egna reaktioner om en elev har en provokativ framtoning. Det är enligt min erfarenhet vanligt bland elever med ADHD. Då behöver jag betänka att den framtoningen kommer ur en problematik och därmed måste jag se till att inte bli provocerad...

Många av de kuratorer vi träffade ville förutom att framhäva diagnosen som individuell, även poängtera att de inte fokuserar på diagnosen. Eleven ska ses som vilken annan elev som helst. De menar att de arbetar för att få eleven att klara skolan oberoende av diagnos eller inte. Ett bra citat från kurator 3 där vikten inte läggs vid diagnosen är:

Det blir ingen skillnad med en diagnos, det är fortfarande samma person jag har framför mig...

Eller som kurator 7 säger gällande arbetet på skolan:

Min utgångspunkt är att jag tänker inte att de är elever med ADHD...

Alla kuratorer har under intervjuerna på något vis poängterat att det är individuellt hur ADHD ter sig och vilka olika strategier olika individer behöver. De menar att

deras sätt att arbeta inte grundar sig i elevers befintliga eller obefintliga diagnos utan handlar mer om den individuella personen och situationen. Kurator 1 förklarar det så här:

... sen är det ju så att ADHD är ju också kopplat till en personlighet... därför är det väldigt individuellt, man kan inte säga att ADHD funkar så.

Som kurator sker arbetet inom en människobehandlande organisation och våra informanter kan utifrån det betraktas som gräsrotsbyråkrater (Lipsky, 1980). I alla människobehandlande organisationer och likaså i skolan är det människorna man möter som utgör råmaterialet för arbetet (Danermark, 2005). Då människorna är råmaterialet innebär det att arbetet formas utifrån de, vilket även kurator 1 beskriver i sitt citat. Vidare innebär detta att eleverna tar del av och kan påverka hur arbetet utformas.

Elever med ADHD beskrivs vid flera tillfällen som impulsiva och direkta vilket gör att det aldrig går att förutsäga vad som kommer hända. Som kurator handlar det om att kunna vara flexibel och tillgänglig för dessa elever. Kuratorerna vi intervjuade hade både bokade samtal och dropp in för att kunna passa så många elever som möjligt. För de elever med ADHD kan det enligt flera av våra informanter vara svårt med bokade samtal, samtidigt som en kuratorskontakt på skolan fungerar som ett bra och användbart bollplank för de. Som kurator 3 sa:

... det som dom behöver mest det är just det här att kunna studsa in när det händer nånting.

Återigen är det kuratorn som själv bestämmer hur de väljer att ta emot sina elever. De har ett stort handlingsutrymme som gör att de kan vara flexibla gentemot alla elever. Som nämnt innan skapas detta handlingsutrymme i en process. I den processen har egna åsikter, värderingar och intressen betydelse (Svensson, 2008). För att ge ett exempel på detta framhöll flera av kuratorerna vi mötte vikten av att figurera bland eleverna för att bli igenkännbar. De menade att när kuratorn är en del av skolan och rör sig i gemensamma sammanhang med eleven kan de bli mer bekanta med kuratorn. Det kan leda till att det mindre svårt för de att våga ta kontakt med kuratorn. De ansåg att en del i deras arbete och handlingsutrymme skulle vara att befinna sig bland eleverna och då gjorde de det. Kurator 2 beskriver det såhär:

Jag försöker vara ute och röra mig ganska mycket på skolan så dom ska veta vem man är, man ska liksom inte vara någon som sitter här inne och är tråkig, jag tror dom kommer mer och vågar prata mer om de märker att man är en vanlig människa.

Kurator 1 beskriver det på ett annat sätt:

Jag kan ju mycket väl sätta mig i en korridor och prata med vem som helst och det gör då att man blir nån också... och per automatik trillar det in hur många som helst.

En ytterligare viktig del av arbetet som under intervjuerna lyftes fram var ärlighet i all samtalskontakt, inte bara gentemot de eleverna med ADHD. Det som sägs

ska kunna hållas och i annat fall ska man kunna förklara vad som gick fel. Under intervjuerna framkom det nämligen att många ungdomar med ADHD känner sig svikna av vuxna och har dåliga erfarenheter med sig till gymnasiet. Därför framhävde kurator 4 några viktiga utgångspunkter i relation till elevens förtroende:

... att inte svika, skapa förtroende och hålla det man lovar, framförallt vara ärlig...

För kuratorerna blir deras roll och arbete att visa motsatsen, att verkligen lyssna och respektera eleven. Att verkligen lyssna på det eleven har att säga och ta deras ord och berättelser på allvar är en väg till ömsesidig respekt enligt våra informanter. Att arbeta med struktur och tydlighet i samband med alla elever är ett sätt för kuratorn att skapa förtroende gentemot de. Att röra sig på skolan och visa att man är en medmänniska leder till att eleven kan uttrycka sina behov av stöd eller hjälp. Som kurator 2 sa handlar det om att:

Alla elever ska bli sedda...

I samma diskussion benämner kurator 4 vikten av:

Att ge dom möjlighet att lyckas utifrån sina egna förutsättningar.

Återkommande vid flera intervjuer som något gemensamt för elever med diagnosen ADHD var att deras tidigare skolgång tenderade att innehålla många dåliga resultat och som flera av kuratorerna menar kan vara en följd av fel hjälp i grundskolan. Kurator 2 poängterar att det endast är en uppfattning men att:

... de har ju oftast haft problem i grundskolan och kanske innan man gjort en utredning... kanske bara mötts av folk som säger skärp dig, skärp dig, skärp dig, så dom har haft det tufft...

Kurator 5 berättar om sin erfarenhet av elevernas tidigare skolgång på följande vis:

Nästan alla elever jag möter med ADHD har en tråkig erfarenhet av att gå i skolan. Det känns som att många känner sig ganska svikna av vuxna. Många av dom har någon gång varit föremål för insatser kring drogproblematik... en annan erfarenhet är att jag alltid lyckas skapa en relation om jag inte ger mig, om jag står kvar oavsett om eleven är otrevlig, blir arg eller beter sig illa på något sätt.

Precis som tidigare forskning visar är det många med ADHD som inte klarar av att fullfölja gymnasiet med godkända betyg (Graczyk et. al, 2005). Flera av kuratorerna menar att det finns olika strategier för att undvika detta. I de fall elever tar medicin eller lär sig hantera sin problematik kan de få skolan och vardagen att fungera. Men i det fall rätt strategi hittas kan det i sin tur leda till ökade krav och förväntningar på eleven som kan upplevas ovant. Detta kan i sin tur enligt kuratorerna leda till enorm stress och press för eleverna. Kurator 6 berättar om en kontakt:

... har jobbat hårt för att hålla struktur och klara sig i skolan, har höga krav på sig själv och är nu väldigt trött. Mycket energi har gått åt att klara det som andra elever kanske klarar enklare...

Som nämnt i tidigare forskning kan rätt hjälp vid rätt tillfälle i ett samarbete mellan kurator, lärare och elev leda till att dåliga skolresultat och annan problematik undviks. I de fall rätt strategi har skapats kan kuratorn finnas där för eleven med ADHD, men även stötta lärare och föräldrar (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002).

6.2 Det kurativa arbetet och handlingsutrymmet

Under nästan alla intervjuerna framkom det att det i dagens samhälle har blivit mer accepterat att söka hjälp vid problem eller behov av stöd. Att behöva stötta och få rådgivning i form av samtalskontakt med en kurator är inte något ovanligt, utan en accepterad "trend" i samhället som även nått de unga. Vad gäller elever med ADHD är det ingen skillnad, de flesta söker upp kuratorn på skolan i de situationer de behöver.

Samtliga av de kuratorer vi träffade hade alla relativt mycket erfarenhet av att arbeta kurativt med samtal och framhåller en positiv bild av kuratorsyrket. Det blev dessutom tydligt att kuratorerna förutom mycket erfarenhet, hade omfattande kunskap om ADHD och neuropsykiatriska funktionshinder.

Som kurator är man en del av elevhälsan, vars arbete ska vara förebyggande, stöttande och rådgivande gentemot eleven. Men i många fall kan skolkuratorns arbete fungera som en form av behandling, då de kan förekomma systematiskt återkommande samtal som blir en sorts behandling för eleven. Kurator 4 säger just detta vid frågan om metoder i arbetet och menar att:

Vi bedriver viss behandling i min mening. När vi får ett lyckat resultat i skolan så tycker jag att vi bedriver en behandling faktiskt.

Detta kan ses som en följd av hur kuratorn väljer att forma sitt handlingsutrymme. Ett dilemma som alla anställda inom människobehandlande organisationer kan ställas inför och som beskrivs i tidigare forskning är att å ena sidan vara organisationsrepresentant och å andra sidan vara en medmänniska gentemot de man möter (Svensson, Johansson & Laanements, 2008). I skollagens andra kapitel 25§ står det att elevhälsans arbete ska vara förebyggande. För kuratorn innebär det att organisationen vill att deras arbete främst ska syfta till att förebygga elevers psykosociala ohälsa, medan kuratorn personligen kanske vill bedriva en mer behandlande insats med återkommande systematiska samtal.

Att arbeta inom en människobehandlande organisation innebär att de yrkesverksammas handlingsutrymme formas i en process mellan den professionella och organisationen. I denna process har kuratorernas omfattande erfarenhet och kunskap betydelse. Genom erfarenhet får de yrkesverksamma en förvärvat kunskap som kan användas till att forma sitt eget handlingsutrymme (Svensson, 2008). För kuratorerna var det viktigt att eleven var delaktig i denna process. Vad gäller samverkan inom skolan, med utomstående organisationer samt föräldrar var det viktigt att eleven gett sitt godkännande. Kurator 3 beskriver det som att:

Det är eleven som äger det.

I de fall eleven inte ville att föräldrarna skulle vara delaktiga så kontaktades inte de, likadant vad gällande andra organisationer. Att låta eleven ta del av och påverka beslut leder till ökat förtroende men även ett bättre resultat enligt flera kuratorer.

De flesta vi träffade har som tidigare nämnt lång erfarenhet av kurativt arbete, vilket kan vara en bidragande orsak till deras sätt att forma sitt handlingsutrymme. De vi har mött kan ha lättare att verka inom skolan än vad exempelvis en nyexaminerad socionom med liten erfarenhet skulle ha. En kurator med lite erfarenhet skulle kanske inte i lika stor utsträckning forma sitt handlingsutrymme, utan istället göra som den blir tillsagd och då eventuellt bortse från elevens bästa i första hand. Upplevelsen under intervjuerna är att det flesta kuratorerna får forma sitt eget arbete ganska fritt, i vissa fall tillsammans med rektor. Detta samarbete beskriver kurator 4 på följande sätt:

... jag får extremt mycket frihet av min rektor som leder och styr arbetet. Får påverka väldigt mycket själv hur jag ska jobba...

Som beskrivs i teorin skapas handlingsutrymmet i en process mellan organisationen och den professionella (Svensson, Johansson & Laanements, 2008). I detta fall är rektorn den som representerar organisationen men lämnar över ansvaret till kuratorn att själv forma sitt handlingsutrymme. Kuratorn får här möjlighet att precis som teorin visar använda sig av sina egna erfarenheter och kunskaper i utformningen av handlingsutrymmet, och som en följd av detta även sitt sätt att arbeta (Svensson, Johansson & Laanements, 2008).

Trots redan mycket befintlig kunskap och erfarenhet hos alla kuratorerna fick de möjlighet till kompetensutveckling. Det var dock upp till de själva att komma med förslag om vad de behövde. Vid frågan om det användes någon speciell metod svarade majoriteten av kuratorerna att de inte hade någon inriktning på det sättet, att det berodde på person och situation. Det framkom däremot att fyra av kuratorerna utgick från KBT (kognitiv beteende terapi). Kurator 4 berättade om dennes KBT-handledning som anledning till varför metoden användes, och kurator 7 menade att KBT brukar fungera bra på gymnasieelever. Förutom dessa två var det även kurator 1 och 2 som arbetade med denna metod som grund. Kurator 2 poängterade dock att:

Det är ju inte så att man kör renodlad KBT för det funkar ju inte på alla...

Två andra metoder som kurator 5 och 6 har som utgångspunkt är MI (Motivational interviewing/ motiverande samtal) samt lösningsfokus. Även här poängterades vikten av att möta individen på deras plan och anpassa samtalet utifrån deras behov. Kurator 3 var den som inte hade någon metod alls som utgångspunkt och svarade på frågan om någon särskild metod användes på följande sätt:

nej... det handlar mest om att hitta strategier som funkar för just den eleven jag pratar med... så det är lite blandat kan man säga.

Sammanfattningsvis ansåg majoriteten att det viktiga inte var metoden utan det handlade om att kunna möta eleven på ett plan som var lämpligt beroende på elevens situation och problematik. Flera berättade även att de arbetade med att försöka fokusera på att framhäva elevernas befintliga styrkor på olika sätt. De menade att arbetet med ungdomar är väldigt omväxlande och planeras lite olika beroende på tid, behov och resurser. I vissa fall är samverkan nödvändig, i vissa fall inte. Ibland är planering nödvändig och ibland kanske det räcker att lyssna på eleven. Det finns inget förutbestämt sätt.

Exempelvis så arbetade kurator 1 i nära samarbete med ett resursteam på skolan, dit eleven kunde gå för att få stöd i skolarbetet. En resurs som var unik för den skolan och som inte återkom vid någon av de andra intervjuerna. Medan det på en annan skola endast handlade om att försöka få lärarna att förstå i de fall eleven behövde hjälp eller stöd. Eleverna på den skolan beskrevs nämligen av kurator 3 som högpresterande och menade att de klarade mycket av sitt skolarbete trots ADHD diagnos. På en tredje skola beskriver kurator 2 att de är vanligt förekommande med elever som har ADHD och därför fanns det utarbetade rutiner på den skolan.

6.3 Samverkan

De andra frågeställningarna som denna studie bygger på är samverkan kring elever med ADHD. Resultatet på frågorna om samverkan skiljer sig lite åt mellan de olika kuratorerna. Återkommande hos alla var att samverkan sågs som något positivt och nyttigt. Det som skiljde sig åt var samverkans omfattning. Vissa hade klara riktlinjer och arbetade ständigt med samverkan medan andra i stort sett helt saknade fungerande samverkan. Den samverkan som de flesta ansåg viktigast var den som skedde inom skolan för att elever skulle få den hjälp de behövde. Ett citat som förtydligar detta från kurator 2 är:

Så man följer upp att det blir gjort någonting så att inte eleven bara puff sådär, faller mellan stolarna, och alla tror att någon gör någonting men ingen följer upp.

Arbetet inom skolan kan se olika ut beroende på hur handlingsutrymmet och samverkan är utformat. På de skolor där kuratorn själv får påverka och forma sitt handlingsutrymme kan samverkan vara en ledande fråga. Det kan vara ett arbetssätt som prioriteras och det går då att undvika att eleven hamnar mellan stolarna. Med rutiner som vägleder vem som gör vad, kan rätt persons kunskaper utnyttjas i rätt situation. Läraren kan exempelvis se till att eleven får gå ut ur klassrummet i de fall koncentrationen försvinner, specialpedagogen kan hjälpa till med planering och hjälpmedel, till sist kan kuratorn fungera stöttande samt som en länk för att få allt att fungera. I en intervju berättar kurator 6 om sina tankar kring samverkan:

Jag tror att samverkan är den största utmaningen för alla verksamheter som arbetar med människor. Ibland fungerar det bra utifrån individnivå, man hittar kontakter som man samarbetar bra med och det flyter på. Ibland är det svårare och när människor byts ut kan det vara svårt att få en kontinuitet. Viktigt att alltid arbeta på en bättre fungerande samverkan, långsiktigt!

Anledningen till att samverkan saknades kan vara en följd av att det är ett svårt och tidskrävande arbete att skapa en välfungerande samverkansstruktur (Danemark et al, 2009). Vidare kan de bero på att skolorna inte har hunnit utveckla rutiner kring samverkan. Tidigare forskning visar på liknande resonemang, att samverkan är relativt nytt och trots den aktuella diskussionen inom alla människobehandlande organisationer är det inte färdigformat (Danemark & Kullberg, 1999, Josefsson, 2007). Det som några av kuratorerna nämner som orsak till avsaknaden av samverkan är bristen på resurser, planering och tid. Mer tid till samverkan skulle skapa möjlighet att upparbeta rutiner. Vid diskussion om samverkans betydelse beskriver kurator 4 följande:

Själva kan vi inte göra så mycket men om vi gör gemensamma saker kan vi göra jättemycket.

Som beskrivs i teoriavsnittet är tanken med samverkan att det ska lösa problem (Danemark & Kullberg, 1999). I detta fall få elever med ADHD att klara skolan. Vidare i teorin beskrivs det hur man genom samverkan vill effektivisera arbetet kring ungdomarna, samtidigt som man vill förbättra kvalitén i det arbete som utförs. Till sist kan samverkan bidra till ökad kunskap och kompetens mellan olika professioner. För att knyta ihop det med kuratorns citat så handlar samverkan till stor del om att kunna uppmärksamma problematik vid ett tidigare stadie och på så sätt ge de unga rätt hjälp snabbare (Josefsson, 2007). Ytterligare ett citat som visar att samverkan är bra för eleven kommer från kurator 5:

Jag jobbar mycket med samverkan inom skolan och upplever att eleven får mer adekvat hjälp även om det inte alltid går snabbare.

Vid intervju med kurator 1 och 2 framkom det hur viktig samverkan var, att man genom utvecklad samverkan lättare kan bygga upp välfungerande strukturer i skolan. Vidare kan de leda till att skolpersonal tillsammans kan hitta de bästa strategierna för varje enskild elev. I detta arbete kan kuratorn fungera som ett stöd för både lärare och elever.

6.3.1 Samverkan inom skolan

Den främsta samverkan som bedrivs inom skolan är den mellan elevhälsans olika professioner. Elevhälsan på de flesta skolorna omfattades av kuratorn, skolsköterskan, specialpedagogen och studie och yrkesvägledaren. På de flesta skolorna beskrevs samverkan inom elevhälsan som fungerande. Arbetet skedde nära och de flesta hade en ständig dialog gentemot varandra.

Elevhälsan är en samling personer som på majoriteten av skolorna träffades regelbundet för att diskutera olika situationer, oftast gemensamt med rektor. Att ledningen var delaktig i elevhälsans möten kan vara en del i att samverkan var fungerade. Ledningen har visats ha betydande roll i samverkansprocesser. Det är ett nytt arbetssätt och alla former för det är inte fasta vilket kan leda till olika frågor ledningen behöver ta ställning till (Danemark, 2005).

För att skapa en bra samverkan på skolan krävs det förutom delaktig ledning, att de anställda är medvetna och kan kommunicera kring respektive professions olika yrkeskunskaper och synsätt (Josefsson, 2007). Kurator 4 berättar om svårigheter kring att vara socionom på pedagogernas arena:

Ofta stöter jag på pedagoger som inte har någon direkt koll vad kuratorn har för funktion i skolan. Arbetet som kurator handlar på något sätt alltid om att regelbundet marknadsföra sin kompetens inför lärarkollegiet. Rektorns vilja att styra kuratorn spelar givetvis stor roll för hur pedagogerna upplever ens arbete.

Som kurator på skola sker arbetet huvudsakligen på pedagogernas arena, något som har visats skapa svårigheter (Backlund, 2007). Genom att skolan består av olika professioner kan deras utbildningsbakgrund innebära olika synsätt, det vill säga olika sätt att se, angripa och lösa problem (Danemark, 2005). En fråga som våra informanter hade delade åsikter om. Det fanns de som menade att det inte fanns någon skillnad i synsätt, medan någon sa att det helt berodde på personliga skillnader i hur man värderar sitt arbete, medan andra helt höll med om att det fanns skillnader. För att styrka och påvisa denna skillnad har vi valt ut två citat från två olika kuratorer. Kurator 3 beskriver följande:

Jag upplever ingen större skillnad i vårt synsätt, dock i våra uppdrag...

Kurator 2 ser det på ett annat sätt och redogör att det finns skillnad:

Ja, det är skillnad i hur vi tänker. Som socionom märker jag att jag har ett vidare synsätt. Ser inte bara på att det inte fungerar pedagogiskt utan mer vad som ligger bakom. Hemsituation, kamrater, mående psykiskt osv. Därmed är arbetssättet annorlunda.

Förutom att det kan finnas skillnader i synsätt arbetar även de olika professionerna inom skolan utifrån olika uppdrag med tillhörande regler och styrdokument (Danemark, 2005). Lärarens uppgift handlar om det pedagogiska, kuratorns om det psykosociala, skolsköterskan ansvarar för det medicinska och så vidare. Olika yrkeskunskaper förvärvat utifrån olika utbildningar och som möter eleven med olika utgångspunkter. Samtidigt är de beroende av varandra för att kunna fullfölja sina uppdrag. Som kurator 2 nämner:

Min tro är att det är svårt att koncentrera sig på studier på tom mage. Det vill säga problem utanför skolan måste lösas först. Jag brukar få motivera pedagogerna till att låta det ta lite tid. Elever som till exempel inte varit i skolan på väldigt länge kan inte gå till full närvaro direkt och då kan en, två dagars närvaro i veckan vara ett jättestort steg. Det behövs motivation, både till pedagoger och elever.

I tidigare forskning beskriver vi hur viktigt det är att kuratorn har kunskap kring pedagogik och problem som förknippas med diagnosen (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002), men vid intervjuerna blev det tydligt att många kuratorer även ansåg att det krävdes bättre kunskap bland lärarna. Många framhöll bland annat den bristande kunskapen kring neuropsykiatriska funktionshinder inom läraryrket. Med ökad utbildning och kunskap skulle rätt och snabbare hjälp kunna tillhandahållas. Som kurator 4 sa så:

... ungdomarna spenderar den mesta av sin tid i skolan liksom och där behövs ju dom framgångsrika strategierna.

Under intervju med kurator 1 framkom att samarbetet mellan pedagogerna och kuratorn fungerade bra:

Att arbeta som socionom på pedagogernas arena upplever jag går mycket bra! Jag har ett nära samarbete med pedagogerna. Pedagogerna använder också mina kompetenser flitigt. Var och en sköter så kallat sina områden...

Det blev tydligt vid flera intervjuer att samarbete mellan kuratorn och läraren är viktigt. Flera beskrev att det är läraren som har den mesta kontakten med eleven och på så sätt den som har störst möjlighet att upptäcka när det är något som inte står rätt till eller när eleven börjar få problem i skolan. Därför menar de flesta kuratorerna att mer kunskap om neuropsykiatriska funktionshinder är nödvändig för att lärarna ska se elevernas problematik. Kurator 3 beskriver lärarnas okunskap som:

... okunskapen gör att dom inte kan se elevens svårigheter...

Kurator 6 berättar om utmaningen på följande sätt:

Det fungerar bra inom elevhälsan men utmaningar finns i förhållande till vissa lärare. Våra utbildningar skiljer sig åt, de har ingen kunskap ibland om psykisk ohälsa och utvecklingspsykologi med mera och vissa är väldigt fokuserade på just sina ämnen och att elever ska ta ansvar.

Flera kuratorer ansåg att många lärares okunskap ledde till att de hade svårt att se hela bilden. De menar att lärare kan vara lite fyrkantiga i sitt tänk och inte vilja gå utanför sitt ansvarsområde och se helheten. De vill undvika kringarbete och bara koncentrera sig på att lära ut. Tidigare forskning visar att det är inom skolan som man har störst chans att upptäcka och arbeta förebyggande med diagnosen (Herbert, Crittenden & Dalrymple, 2004) och återigen bevisar detta att ökad kunskap inom skolan överlag skulle förbättra för elever med ADHD. Vidare beskriver kurator 2 hur svårt det kan vara att befinna sig inom skolans arena eftersom den primära uppgiften är att klara skolan, men menar också att:

Det är en balansgång då jag jobbar på en skola och studierna är viktiga men man kan inte bortse från helheten.

På en skola fungerade samverkan mellan lärare och kuratorerna bra i handhavandet kring elever med diagnosen. Här menade kurator 7 att lärare med längre erfarenhet var aningen bättre på handhavandet än nya lärare som inte har någon erfarenhet kring diagnoser. Samma kurator menade även att alla elever behöver struktur och rätt strategier, inte bara den med en ADHD diagnos:

Vi kan anta att alla har ADHD... det handlar mycket om inställning... jag kan säga att den här eleven behöver extra struktur utan att nämna diagnosen för det behöver lärarna inte alltid veta...

I detta fall är det olika professioner som kommer i kontakt med eleverna och som beskrivs i teoriavsnittet har dessa olika utbildningsbakgrunder som påverkar deras

synsätt och kunskap. Genom medvetenhet om varandras respektive skillnader samt kunna kommunicera kring dem går det att skapa en fungerande och positiv samverkan (Danermark, 2005).

På ett liknande sätt visar tidigare forskning att det är viktigt med utbyten av erfarenheter och information för att skapa denna förståelse för varandras yrken (Danermark et al, 2009). Skulle kuratorn kunna dela med sig av dennes respektive kunskap till lärarna och tvärtom skulle de gemensamt kunna utnyttja varandras kompetenser och på så sätt bättre lösa problem som uppstår i skolan (Josefsson, 2007).

En ytterligare samverkan som sker inom ramen för skolan, är den som främst sker kring de elever där misstankar om ADHD finns. Det är den mellan kuratorn och skolpsykologen. Skolpsykologen var en tillgång som nästan alla skolor hade, dit elever kunde gå för att få en grundläggande utredning kring olika diagnoser, även ADHD. Beroende på resultat från den utredningen skrevs en remiss till barn och ungdomspsykiatri eller vuxenpsykiatri beroende på elevens ålder.

6.3.2 Samverkan med utomstående organisationer

En ytterligare form av samverkan som vi ville undersöka var den kuratorerna hade med utomstående verksamheter kring elever med ADHD. När vi undersökte denna fråga i våra intervjuer framkom det dock att samverkan med andra verksamheter inte är så vanligt förekommande i förhållande till elever med ADHD. Det var däremot inte ovanligt med samverkan och kontakter med andra verksamheter i kuratorsarbete överlag men ingen kunde säga att det var specifikt kring elever med ADHD.

Den samverkan som kuratorerna beskrev fanns kring elever med ADHD var främst den gentemot psykiatri. Det förekom kontakt med barn och ungdomspsykiatri och/eller vuxenpsykiatri dit kuratorerna kunde skicka remisser i de fall det fanns misstanke om ADHD. En kontakt som såg ut och fungerade olika beroende på skola. Vissa hade återkommande återkoppling med psykiatri efter till exempel utredning medan några inte alltid hade någon utbredd kontakt alls utan bara skickade remisser. I de fall det fanns ett syfte och eleven godkände det kunde mer kontinuerlig och utbredd samverkan bli aktuell. Kurator 5 berättar om vikten att stå på sig i samverkan med utomstående organisationer:

Min erfarenhet är att många externa aktörer försöker lägga allt ansvar på skolan. Det är ofta min roll att tydliggöra vad som är skolans ansvar respektive andras ansvar. Här kommer man inte alltid så lätt överens men jag brukar lyckas!

Vidare beskriver kuratorerna att efter remiss blivit skickat tar det ofta ganska lång tid till utredning. En tid där eleverna kan bli deprimerade och ha svårt att fokusera på skolan. Anledningar till varför elever vill få en utredning så sent kan vara många. En del elever vill få sin utredning för att få en förklaring och inte nödvändigtvis medicinering för att kunna hantera problematiken. Fokus i denna studie var inte att utreda vägen till diagnosen men kuratorerna ger uttryck för att bättre samverkan mellan exempelvis BUP och skolan skulle kunna leda till snabbare diagnostisering. Om det fanns mer resurser skulle kanske BUP kunna använda sig mer av skolans kunskap kring elever och en diagnos kanske lättare kan fastställas. Som kurator 7 sa kring just medicineringen och utredningen:

Om det är mirakelmedicinen som behövs för att kunna klara det så önskar jag att det gick snabbare.

Tidigare forskning visar att det kan förekomma annan problematik som en följd av diagnosen, såsom till exempel ångest och depression (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002). Dock var det inget som blev tydligt genom intervjuerna, utan det som diskuteras vid flera av tillfällena var självmedicinering. Det var återkommande att elever med eller misstänkt ADHD tenderade att använda narkotika i olika former med syfte att självmedicinera. Kurator 1 berättar om det såhär:

... dom kanske använder andra preparat själv för att dämpa sig själv... cannabis, spice, andra tabletter... man hör ju ibland att jag rökar på för att jag mår bättre då.

Kurator 7 beskriver sina tankar kring elevernas självmedicinering och hur man ska arbeta med dem på följande sätt:

Hur frekvent är det, vilken känsla täcker det, det är ju ingen som drogat för att må dåligt utan man gör det för att må bra, så vad är det man letar efter?

I de fall det var förekommande med självmedicinering tvingades kuratorerna arbeta och möta en bredare problematik än vid endast en ADHD diagnos. Ett arbete som kan innebära och medföra mer kontakt med utomstående verksamheter, på ett annat sätt än vid endast en ADHD diagnos. En välfungerande samverkan vid omfattande och mångfacetterad problematik skulle kunna leda till att eleven i fråga skulle få rätt hjälp innan ytterligare problem uppstår (Josefsson, 2007).

Utan att vi frågar om det under intervjuerna kommer tre utav kuratorerna, 1,2 och 7, in på ämnet om kriminalitet kopplat till diagnoser. De tre förklarade på olika sätt hur kopplingen mellan kriminalitet och diagnoser förhåller sig. Kurator 7 förklarade för oss att det fanns belägg för ADHD i fängelser medan kurator 1 sa följande vid diskussionen om kriminalitet:

Så många, om man tittar på statistik och så många brott som begås där finns ju oftast nån form av funktionshinder...

När ämnet kom upp med kurator 2 sades följande:

... man har ju en sån studie att ganska många av dom, om man tittar på dom som sitter i fängelset, ganska många av dom har en diagnos...

6.3.3 Samverkan med föräldrar

En annan form av samverkan som diskuterades under intervjuerna är den gentemot elevernas föräldrar. En samverkan som många beskriver som positiv och som underlättar arbetet i de fall förståelse för diagnosen finns. I de flesta fall var föräldrars delaktighet önskvärd av kuratorerna. De menar att det är viktigt med vårdnadshavarens stöd vid exempelvis medicinering och utredningsprocessen.

Eleverna kan uppleva de perioderna som jobbiga och kan då tillsammans med sina föräldrar hitta strategier för att få det att fungera i det dagliga livet. Eleverna kan då tillsammans med föräldrar exempelvis utveckla en strategi för att orka komma upp på morgonen och komma till skolan.

Precis som tidigare forskning visar detta vilken nyckelroll som kuratorn har. Att arbeta med samverkan är viktig och det är kuratorns uppgift att få den att fungera. Vad gäller samverkan mellan den unge, skolan och föräldrarna är samverkan bra för eleven eftersom den bidrar till ökad stabilitet och struktur kring eleven. De olika parterna vet vad som sker i skolan, på fritiden och i hemmet (Lougy, De Ruvo & Rosenthal 2009).

Vidare beskrivs vikten av att ha en bra relation med föräldrarna om det finns möjlighet för det. Med en relation underlättas arbetet eftersom majoriteten av eleverna som går på gymnasiet är omyndiga och kan inte själva bestämma allt. Vid diskussionen om kontakten med föräldrarna sa kurator 1 följande:

... jag tycker att det underlättar... jag tror på samarbete och öppenhet, det tror jag är det mest lyckosamma... ibland är det ju faktiskt så att föräldrarna själv söker den här hjälpen...

Kurator 5 förklarade föräldrarnas betydelse som följer:

Många gånger behöver man lägga mycket energi och tid på att samverka med föräldrar och även om det kan kännas omständligt initialt så blir det mycket bra i slutändan.

Som nämnt innan sker kuratorsarbete inom en människobehandlande organisation vilket betyder att deras arbete handlar om att under stress kunna bemöta, stärka och hjälpa människor. Att via ens arbete som sker i en påfrestande arbetsmiljö kunna skapa förutsättningar för människor man möter (Svensson, Johansson & Laanements, 2008). Flera kuratorer beskrev att det var vanligt att även föräldrar kontaktade de för att få hjälp och stöd. Det kunde handla om uppgivenhet över sitt barn, att inte kunna veta vad man ska göra och då handlar det om att som kuratorn kunna lugna föräldern i första hand. Därefter stärka samt vägleda föräldrarna till rätt hjälp och information. Kurator 7 förklarar relationen till föräldrarna på följande sätt:

... det är ju alltid intressant utifrån att eleven bor hemma, bättre ibland om vi pratar allihopa... ibland går det, ibland går det inte, ibland träffar jag eleverna själva och ibland träffar jag föräldrar och så medlar jag där i mellan.

Betydelsen av utbildning och kunskap för bland annat föräldrar beskrivs även i tidigare forskning. Den visar att när föräldrar får möjlighet till utbildning ökar förståelsen för de ungas problematik samt de utmaningar som de kan tvingas stå inför dagligen. Forskningen visar också att genom utbildning och kunskap kan föräldrar tillsammans med sitt barn hitta strategier som fungerar i vardagen. Vidare kan den skuld som eventuellt funnits innan även försvinna. Föräldrarna får lära sig att diagnosen inte är en följd av deras uppfostran (Lougy, De Ruvo & Rosenthal 2009).

6.3.4 Överlämningen från tidigare skola

Till sist talar nästan alla kuratorerna om samverkan med andra skolor. De nämner nästan alla hur betydande överlämningen kan vara från elevens tidigare skolor. Överlämning innebär att den tidigare skolan ger den kommande skolan, i detta fall gymnasiet den information som finns kring eleven, vilken diagnos, problematik och vilka strategier som är fungerande för just denne elev. För att detta ska bli aktuellt krävs det medgivande från främst eleven men i vissa fall även föräldrarna. Ges inget medgivande stannar överlämningen på intagningsnämnden och den nya skolan vet inte om någonting. Följande citat från kurator 3 visar detta:

Det är eleven som äger det. Vill inte dom ha ett överlämnande så får vi inte det.

Vidare menar flera av kuratorerna att anledningen till varför några elever väljer att stoppa överlämningen kan vara viljan att få börja om. Att börja på gymnasiet kan många elever med ADHD betrakta som en nystart. Det är då de kan få distans från att vara eleven som behöver hjälp och stöd på grund av sin diagnos. Kuratorerna som berättade om detta menar alla att i vissa fall fungerar det och vissa fall inte. Eleverna kan börja på gymnasiet och efter ett tag kan det framgå att eleven inte kan få skolan att fungera. Det kan gå onödig tid i de fall skolan inte får information från eleven, föräldrarna eller den tidigare skolan när en diagnos är förekommande. Kurator 1 beskriver överlämningen på följande vis:

... det blir en överlämning när det finns anledning till att det ska finnas en överlämning och de måste ju även godkänna att vi får informationen också ju. Så ibland kan det vara så att man inte får informationen för att det är stoppat för att man vill ha en nystart någonstans... men vi brukar få överlämningar, så att det inte går ett halvår, ett år så man missar sina rättigheter och möjligheter också...

Flera kuratorer menar att det i de flesta fall är positivt med ett överlämnande. Då får skolan möjlighet att se vad som fungerat under grundskolan men de får även möjlighet att ha en dialog med eleven från början för att tillsammans skapa en fungerande skolmiljö. Kurator 7 anser dock att en överlämning inte alltid är nödvändig och menar att eleven hinner mogna mycket under sommaren mellan högstadiet och gymnasiet, så det som står i överlämningsdokumenten stämmer inte alltid. Kuratorns ord om överlämningen löd såhär:

Det är bra med överlämningar, sen visar det sig om man får en skräcköverlämning på en elev vad det än handlar om så brukar jag lägga undan det pappret och inte titta på det när dom kommer in... det är inte säkert att problemen kvarstår och är det så att det som lämnats över att det fortfarande finns så kommer det snabbt visa sig och då kan jag gärna få en input och då plockar jag fram mitt papper, annars så dömer man ju.

Trots att det är vanligt med överlämnande och redan befintlig diagnos för de elever som börjar på gymnasiet beskriver flera kuratorer att det även är relativt vanligt att elever diagnostiseras under gymnasiet. De mognar under tiden på gymnasiet och kan i trean själv konstatera att det är något som gör det svårt för

honom eller henne. De kan själva komma fram till att det kan vara ADHD och vill då göra en utredning. Kurator 1 berättar:

Det händer ju att dom som är 18 känner att här är någonting som inte stämmer...

7. SLUTSATSER

I detta kapitel redovisas slutsatser, slutdiskussion samt reflektioner som gjorts utifrån studiens resultat. Syftet med studien har varit att svara på fyra frågor där vi vill undersöka hur gymnasiekuratorer arbetar och samverkar kring elever med ADHD. Frågorna har fokuserat på kuratorernas arbetssätt, handlingsutrymme samt samverkan inom och utanför skolan. För att kunna svara på frågorna har vi samlat in material genom semistrukturerade intervjuer. Allt insamlat material har varit användbart i arbetet med att besvara studiens syfte.

7.1 Handlingsutrymme och arbetssätt

Resultaten av studien visar att det inte finns något enhetligt sätt att arbeta med elever som har en ADHD diagnos. Det finns en mängd olika sätt att arbeta kring ADHD. Det har framkommit av kuratorerna att arbetet styrs av elevens behov, och därmed inte går att generaliseras. Alla ungdomar med ADHD fungerar olika, har sin personlighet och sin individuella problematik, vilket gör att sättet att arbeta måste anpassas utifrån eleven och inte diagnosen.

Trots att diagnosen inte är ledande för hur kuratorerna väljer att forma sitt arbete, har det genom intervjuerna visat sig att det finns vissa likheter och skillnader mellan deras sätt att arbeta och samverka kring elever som har ADHD. En anledning som vi har diskuterat kring kuratorernas likheter var ifall det berodde på traditioner invävda i kuratorsyrket. Traditioner som funnits länge och som formar de anställda till att se och arbeta på ett visst sätt. Anledningen till denna tanke grundar sig i teoriavsnittet om handlingsutrymme där det beskrivs hur traditioner inom organisationer kan påverka den anställda.

Vikten av handlingsutrymme och dess betydelse skulle kunna diskuteras mycket. Diskussionen är ledande inom alla människobehandlande organisationer eftersom det är styrande för hur de anställda formar sitt arbete. En aspekt gällande handlingsutrymme och som är viktig i förhållande till denna studie är den om personliga erfarenheters betydelse. Det har visat sig att personliga erfarenheter kan påverka hur den anställda formar sitt handlingsutrymme. Ju mer erfarenhet som finns desto mer makt finns det att påverka sitt handlingsutrymme.

Anledningen till att begreppet handlingsutrymme är viktig för vår studie var för att alla kuratorer vi träffade hade mycket erfarenhet av att arbeta som kurator. Detta påverkar deras sätt att forma sitt handlingsutrymme och arbeta med elever som har ADHD, vilket också betyder att deras svar för denna studie grundar sig i mycket kunskap som gör att studiens resultat har betydelse.

För att dra en parallell utifrån oss själva kan vi tänka oss att det kan vara svårt att som nyexaminerad socionom gå in i en organisation och styra sitt eget handlingsutrymme. Speciellt gällande ett kuratorsuppdrag som ofta tenderar att vara ett ensmyrke och då tror vi att det krävs lite mer erfarenhet för att kunna

säga vad man tycker. Vidare krävs det som beskrivits i teoriavsnittet att man är stark i sin yrkesroll, vilket också kan vara svårt att vara som nyexaminerad. Det är inte säkert att man har erfarenhet av något socialt arbete överhuvudtaget. Med detta menar vi att om vi hade träffat kuratorer med mindre erfarenhet och kunskap skulle resultatet med största sannolikhet se annorlunda ut.

Som tidigare beskrivet styrs de olika kuratorernas arbetssätt utifrån eleven, men man får inte glömma att arbetssättet också styrs av hur handlingsutrymmet är utformat. Utifrån våra intervjuer blir det relativt tydligt att kuratorerna har ett stort eget handlingsutrymme. Kanske är detta en följd av den bristande kunskapen bland övrig personal inom skolan, såsom lärare och rektorer. Det kan vara så att ledningen och annan personal litar på kuratorernas kunskap, att de är de som vet bäst hur deras arbete fungerar och får därför bestämma själva hur de ska arbeta med elever som har ADHD eller annan funktionsnedsättning.

Det som beskrivits ovan är ett handlingsutrymme med stor frihet från ledningen vilken kan vara både positivt och negativt. En positiv aspekt med friheten från ledningen kan vara att den professionella själv får styra över stora delar av sitt yrke och arbete. Det som känns viktigast kan prioriteras. I de fall handlingsutrymme styrs utifrån tydliga ramar från ledningen kan den professionellas åsikter bli åsidosatta. En negativ aspekt av för stor frihet från ledningen kan vara att utan ramar och struktur kan osäkerhet bildas. Kuratorn kan få svårt att veta vad som ska göras eller vilken uppgift denne har.

Handlingsutrymme mellan organisationen och de professionella kan innebära flera jobbiga beslut för den anställda. Det kan innebära att man måste ta beslut som antingen går emot det organisationen säger eller ens personliga åsikter gentemot vad som anses vara bäst för de elever man möter. En situation som är vanligt förekommande inom alla människobehandlande organisationer. Om man ser på skolan kan detta handla om hur ledningen, elevhälsan och kuratorn arbetar tillsammans. Alla ingår i elevhälsan men alla har olika uppdrag och ibland även viljor. Ledningen har här som tidigare nämnt en viktig roll och tillsammans kan elevhälsoteamet komma fram till vad som är bäst för den enskilde eleven men även för skolan.

Förebyggande arbete är som tidigare nämnt elevhälsans uppdrag men borde prioriteras mer. För att kunna arbeta förebyggande krävs att alla inom elevhälsan vet sina uppgifter men även att alla vet om varandras olika områden och uppdrag. I ett välfungerande utbyte de i mellan kan alla hjälpa varandra och med en delaktig ledning kan elevhälsan styras med ett gemensamt mål.

7.2 Samverkan inom skolan

Ett ytterligare resultat av studien visar att samverkan inom skolorna är önskvärt och skulle förbättra situationen för de eleverna med ADHD. Som tidigare forskning visar kan bra samverkan lösa problem och innebära effektivare arbete där dubbelarbete undviks. Vidare visar resultat även att samverkan inom skolan skiljer sig mellan de olika kuratorernas skolor.

En anledning till att det fanns en skillnad mellan de olika skolorna kan bero på behovet. För att ge ett exempel beskriver kurator 3 att majoriteten av eleverna på dennes skola är högpresterande och trots en ADHD diagnos klarar skolarbetet. Vidare beskriver kuratorn att det inte fanns någon utbredd samverkan mellan

varken lärare, kurator eller specialpedagog. Anledningen till detta kan vara en följd av att det inte behövs, att det inte finns något tydligt behov. Dock menar kurator 3 att skolans uppdrag är att alla elever ska klara skolan, vilket de flesta eleverna gör på den skolan. Däremot skulle kanske eleverna med ADHD kunna få ännu bättre betyg om det gavs bättre hjälp och fanns tydligare rutiner kring hur arbetet ska utformas.

I motsats till detta beskriver kurator 2 hur vanligt det var att elever hon träffar i stor utsträckning hade någon form av funktionsnedsättning. Denne kurator jobbade med ett program där det var vanligt förekommande med olika former av problematik. I jämförelse med skolan som kurator 3 arbetade på så beskrev kurator 2 att de hade välutvecklad och välfungerande samverkan inom skolan. De hade utvecklade rutiner och för att dra en parallell till den andra skolan kan det bero på att det behövdes på ett annat sätt. Det fanns ett behov av bra samverkan.

En tredje kurator, nämligen kurator 1 beskriver att de har relativt många elever med diagnosen eller där det finns misstankar om ADHD. Denne kurator beskriver att samverkan fungerar bra mellan kuratorn och lärare. Alla elever på denna skola har möjlighet att besöka ett resursteam för att få hjälp. Ett team som kurator 1 har ett nära och bra samarbete med.

Ytterligare anledningar till skillnader i samverkan visade sig bero på olika komponenter såsom resurser, tid och planering. Flera menade att vid mer tid skulle det finnas större möjlighet att utveckla en välfungerande samverkan. Samverkan är tidskrävande och mycket planering krävs. Det är viktigt att ha gemensamma mål eftersom det är lättare att samarbeta om man vet anledningen bakom samarbetet.

Vidare visar resultatet att många kuratorer framhöll den bristande kunskapen bland framförallt lärare. De menade att skulle lärarnas kunskap och förståelse för eleven med ADHD öka finns det större chans att även samverkan skulle bli bättre. Just den bristande kunskapen bland lärare var en diskussion som vi bland annat hade med kurator 4. Vi kom i denna diskussion in på vilken betydelse de olika utbildningarna har. Det är under utbildningstiden som förberedelserna för arbetslivet sker och de grundläggande kunskaperna förvärvas. Dock diskuterade vi att det varken inom socionom- eller lärarutbildningen fokuseras speciellt mycket på neuropsykiatriska funktionshinder. Vilket känns väldigt märkligt eftersom det framkommit i denna studie att det är vanligt med elever som har ADHD eller misstankar om diagnosen.

På grund av detta känns det nödvändigt att utöka undervisningen kring dessa områden. För som beskrivs i inledningen har ungdomar med ett neuropsykiatriskt funktionshinder större risk att hamna i kontakt med kriminalvården, arbetsförmedlingen och socialtjänsten. Det skulle med stor sannolikhet kunna undvikas eller i alla fall minskas om skolan tar ett större ansvar. Skulle insatser sättas in i ett tidigare stadie kan fler ungdomar slippa den utslagning som det kan innebära när inte slutför gymnasieutbildning. Därför känns det viktigt att även lärare och annan personal aktiv på skolor har en grundläggande kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i första hand men även andra diagnoser som kan förekomma bland elever.

7.3 Samverkan med utomstående

Ett ytterligare resultat av studien visar att samverkan med andra organisationer inte är vanligt förekommande gällande elever med ADHD. Det har inte framkommit att diagnosen ADHD innebär en problematik som gör att andra verksamheters ansvarsområde behöver utnyttjas. Diagnosen kan dock enligt våra kuratorer vara en bidragande orsak till att annan problematik utvecklas såsom kriminalitet eller självmedicinering. I de fallen kan det vara aktuellt att koppla in andra organisationer och då blir samverkan viktig.

Vid intervju med kurator 2 kom det på tal om hur sekretess till viss del kan hindra möjligheten till samverkan. Diskussionen om sekretess har varit aktuell under en längre period och kan vara ett problem eftersom det begränsar möjligheten till dialog. Som tidigare forskning visar är öppen dialog en förutsättning för att få en välfungerande samverkan (Josefsson, 2007). Så frågan är om sekretess alltid gynnar den unge eller andra utsatta människor som vi som socionomer möter.

En fråga vi har funderat över i förhållande till denna studie är ifall mindre sekretess gentemot andra organisationer skulle kunna innebära bättre hjälp och större möjlighet till samverkan kring de elever där behovet finns. Med mindre sekretess och/eller i de fall eleven godkänt dialog mellan organisationer blir det enligt kuratorerna lättare att utbyta information samt utnyttja de respektive kompetensområden. Exempelvis sekretessen mellan psykiatrin och skolan vid utbyte av information gällande utredningar, eller då det gäller överlämningen från den tidigare skolan och sekretessen mellan skolorna. En ytterligare aspekt är sekretessen som finns på skolan, att det ibland kan vara lämpligt med utbyte av information inom elevhälsan.

Vidare utifrån diskussionen om samverkan har vi vid intervjuerna fått en bild av att en mer välfungerande samverkan skulle kunna leda till snabbare utredning. Genom ökad kunskap hos lärare skulle varningssignalerna kunna uppmärksammas vid ett tidigare skede gällande elever med ADHD men även vid annan problematik. I de fallen skulle kuratorn kunna ta kontakt med berörda parter direkt och i bästa fall få igång vägen till en utredning.

Vidare skulle bättre samverkan mellan psykiatrin och skolan kanske leda till att psykiatrin i större utsträckning kunde ta tillvara på redan befintlig information istället för att börja på en ny utredning. Dels för att spara tid men även för elevens bästa. Det har nämligen genom intervjuerna visat sig att alla skolor har möjlighet att ta hjälp av en psykolog vid misstanke om funktionsnedsättningar av olika slag. Hos skolpsykologen görs en grundläggande utredning för att till en början se om det finns någon anledning att skriva en remiss.

I samma diskussion beskrev kurator 7 något som vi fastnade för nämligen att den utredningen som skolan gör känns bara onödig. Kuratorn menade att i de fall de råder misstankar om en diagnos är det väl lika bra att remittera eleven direkt till psykiatrin istället för att gå igenom en utredning som i de flesta fall bara förtydligar de redan befintliga misstankarna. Genom att samverka direkt med psykiatrin skulle även en jobbig tid för eleven undvikas.

7.4 Samverkan med föräldrar

Till sist visar resultatet precis som tidigare forskning att kuratorns samverkan med föräldrar är viktig och bra gällande elever med ADHD. Att ha föräldrar delaktiga

gynnar i de flesta fall alla parter. Att det finns kunskap hos föräldrar och familj är viktigt eftersom den utgör en trygghet för de flesta människor. Att det finns förståelse inom familjen kan göra vardagen enklare för ungdomar med ADHD. Det har visat sig att det är viktigt med vuxna förebilder kring ungdomar med diagnosen (Schwiebert, Sealander & Dennison, 2002) och med kunskap både i skolan och i hemmet kan den unge få rätt hjälp i alla situationer.

Elever är under tiden på gymnasiet många gånger omyndig och därför kan föräldrarnas engagemang vara viktigt. Med bra samverkan mellan skolan, vårdnadshavare och eleven kan man tillsammans hitta välfungerande strategier i vardagen. Dessutom kan utbyte av viktig information som annars inte hade kommit till fram ges plats vid samverkan med vårdnadshavarna.

7.5 Avslutande diskussion

Några slutsatser som vi med säkerhet kan utläsa utifrån studien och som också stämmer överens med tidigare forskning är att skolan har en viktig roll för ungdomar, inte bara för de eleverna med ADHD utan alla. Det är i skolan de spenderar stora delar av sina ungdomsår och av egna erfarenheter händer det mycket främst under åren på gymnasiet. Det är under den perioden man utvecklas som mest och går från att vara tonåring till att bli vuxen. För elever med ADHD tenderar dessa år att vara intensiva och det blir därför extra viktigt med struktur och vuxna förebilder kring sig.

I inledningen nämner vi en debattartikel som också beskriver hur viktig skolan är för elever med olika funktionsnedsättningar. Den visar precis som studiens resultat och tidigare forskning att skolan har en viktig roll i många avseenden. Utifrån kuratorernas beskrivningar skulle rätta och effektiva insatser i skolan göra att samhället spara massa pengar men även tid. Det är i skolan som eleverna spenderar stora delar av sin tid och det är personalen som därför har störst chans att göra skillnad och förebygga en bredare eller mer allvarlig problematik.

Det visar sig att det som kuratorerna berättade för oss gällande kriminalitet till viss del stämmer. Statistik visar att människor med funktionsnedsättningar är överrepresenterade inom bland annat kriminalvården, socialtjänsten och arbetsförmedlingen. I en sammanfattningsrapport gjord av kriminalvården 2013 tydliggörs detta. De har genom analyser av olika studier fått fram att 29 procent av alla kvinnliga och 14 till 45 procent av männen beroende på studiens urval har diagnosen ADHD. I samma rapport lyfts ADHD fram som en riskfaktor för utvecklandet av en kriminell livsstil (Lundholm, 2014). Utifrån denna rapportens resultat kan vi tolka att kuratorns förebyggande arbete med elever är viktigt dels för eleven själv men även för samhället. Genom våra intervjuer framkom det återkommande gånger att elever med ADHD eller där det fanns misstankar om ADHD tenderade att utveckla annan problematik.

Därför är kuratorn och övrig personal på skolan viktig för alla elever men kanske i synnerhet gällande de som har ADHD. Med tillräcklig kunskap och rätt strategier går det kanske att undvika att människor blir utslagna på grund av en diagnos. Det vill säga att fler människor kan slippa att hamna fel i samhället.

8. REFERENSER

- Aspers, P (2007) *Etnografiska metoder* Malmö: Liber
- APA, ed. (2013) *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. 5th ed, Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Backlund, Å (2007) *Elevvård i grundskolan- Resurser, organisering och resurser*. Rapport i socialt arbete, nr:122.
- Blomqvist, C (2012) *Samarbete med förhinder- om samarbete mellan BUP, socialtjänst, skolan och familj*. Skriftserie: 2012:4
- Carlsson Kendell, G (2012) *Förstå och arbeta med ADHD*. Stockholm: Natur och kultur
- Danermark, B (2005) *Samverkan- himmel eller helvete?* Malmö: Gleerups utbildning AB
- Danermark, B; Germundsson, P; Englund, U & Löof, K (2009) *Samverkan kring barn som far illa eller riskerar att fara illa*. En formativ utvärdering av samverkan mellan skola, socialtjänst, polis samt barn- och ungdomspsykiatri. Hälsoakademin, Örebro Universitet
- Danermark, B & Kullberg, C (1991) *Samverkan- Välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur
- Forsman, B (1997) *Forskningsetik - en introduktion*. Lund: Studentlitteratur
- Graczyk, P; Atkins, M; Jackson, M; Letendre, J; Kim-Cohen, J; Baumann, B & McCoy, J (2005) Urban Educators' Perceptions of Interventions for Students With Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Preliminary Investigation. *Behavioral Disorders, 30 (2)*
- Herbert, J; Crittenden, K & Dalrymple, K (2004) Knowledge of Social Anxiety Disorder Relative to Attention Deficit Hyperactivity Disorder Among Educational Professionals. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, Vol. 33, No. 2, 366-372*
- Johnson, M (2014) *Non- stimulant interventions in ADHD*. Gillbergcentrum, Sahlgrenska akademien, Göteborgs Universitet
- Josefsson, B (2007) *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*. Västerås: Edita Västra Aros
- Kvale, S & Brinkmann, S (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund; Studentlitteratur AB
- Larsson, S (2005) Kvalitativ metod – en introduktion. I Larsson, S, Lilja, J, Mannheimer, K (red) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Lipsky, M (1980) *Street-Level-Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation

Lougy, R; DeRuvo, S & Rosenthal, D (2009) *The school counselor's guide to ADHD. What to know and do to help your students*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press

Lundholm, L (2014) *ADHD i Kriminalvården – Sammanfattningsrapport* 2013:266, Kriminalvården

Robson, C (2011) *Real World Research*. Tredje upplagan. Oxford: Blackwell

Ryen, A (2011) *Kvalitativ intervju – Från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber

Schwiebert, V; Sealander, K & Dennison, J (2002) Strategies for counselors working with high school students with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of Counseling & Development*. No 80.1

Socialstyrelsen (2002-110-16) *ADHD hos barn och vuxna*. Stockholm: Modin-Tryck

Socialstyrelsen (2004) *Kort om ADHD hos barn och vuxna*. Lindesberg: Bergslagens grafiska

Socialstyrelsen (2014-10-2) *Vägledning för elevhälsan*. Falun: Edita Boberg

9.1 Lagar

Skollag 2010:800

9.2 Internetkällor

ADHD- center:

<http://habilitering.se/adhd-center/vad-ar-adhd/sa-vanligt-ar-adhd> hämtad: 2014-12-12

NE, sökord: samverkan

<http://www.ne.se.proxy.mah.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/samverkan> hämtad: 2014-11-18

SVT, 2014

<http://www.svt.se/opinion/barnen-som-offras-i-den-svenska-skolan> hämtad: 2014-12-16

BILAGA 1

MALMÖ HÖGSKOLA

**Hälsa och samhälle
Socionomprogrammet**

Tack för att ni ställer upp på den här intervjun.

Syftet med vår studie och anledningen till att vi intervjuar er är att undersöka hur det kurativa arbetet ser ut i kontakten med elever som har en ADHD diagnos. Vidare utifrån det vill vi undersöka hur samverkan med andra verksamheter, föräldrar och annan personal fungerar.

Vi kommer att publicera vår uppsats och har valt att er medverkan under hela studien kommer vara anonym. Det kommer inte framgå vilken skola eller stad som vi fått informationen.

Ni kan till och med 7 januari december 2015 när som avbryta er medverkan och då raderar vi allt material vi fått från er.

Kontaktuppgifter:

Anna Behm

Erika Averfalk

Kontaktuppgifter handledare:

Catrine Andersson

040-6658577

Malmö Högskola, Hälsa och Samhälle
205 06 Malmö

BILAGA 2

Intervjuguide.

Är det ok att vi bandar denna intervju?

Det som sägs under intervjun kommer vi att använda till vår studie, du kommer vara anonym och det kommer inte framgå vilken skola eller vilken stad som vi fått informationen från, är du medveten om detta och är det ok för dig?

Hur länge har du jobbat här?

Vad är det bästa med jobbet?

Fråga ett- hur ser arbetet ut med elever som har en ADHD diagnos?

Möter du många elever som har ADHD?

Finns det några riktlinjer eller har du utvecklat något speciellt arbetssätt när du möter dessa elever?

Finns det några rutiner vid möten och samtal med elever som har ADHD?

Används några metoder i arbetet?

De elever du möter som har ADHD, ser du något mönster i bakgrund/beteende/skolgång/insats?

Finns/ser du några möjligheter eller begränsningar i arbetet? Skiljer det sig något mot att träffa andra elever?

Hur gör du för att skapa förtroende för eleverna?

Har du någon kontakt med föräldrar, underlättar eller försvårare det i ditt arbete?

Hur arbetar du kring de elever som du tror har en ADHD diagnos men som inte utträts? Är det vanligt förekommande?

Fråga två- samverkan kring dessa elever?

Remisser till andra verksamheter? I så fall hur brukar den kontakten fungera?

Hur ser samverkan ut med andra verksamheter? såsom socialtjänst, psyk, polis, ungdomsmottagningar osv men även annan personal inom skolan och föräldrarna.

Finns det något samverkansavtal? I så fall vilka rutiner kring detta finns det?

Finns det några rutiner för hur arbetet med olika verksamheter ska fungera?

Regler från organisationen/förvaltningen?

Hur ser samverkan ut med elevernas tidigare skolor? Nätverksmöte?

Hur fungerar samverkan med annan personal på skolan? Specialpedagog, lärare och elevassistenter.

Regelbundna träffar? Gemensamma möten med eleven ifråga?

Skulle bra samverkan effektivisera arbetet? Det vill säga skulle det leda till att eleven skulle få hjälp snabbare?

Kompetenshöjande, får du möjlighet till utbildning? Vad i så fall?

Skillnaden mellan skolproblem och andra verksamheters områden. Svårt?

Tack för medverkan, skulle ni ångra er medverkan kan ni kontakta oss, står i informationsbrevet!